ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէնըլեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1912 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը 85 կ. և 15 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

100—97

626.

(Ն. Ն. Կ.)

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
ԿԱՐԷՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ
ՉՄՐԱՆ ԵՐԵԿՈՅ
Երկերի ժողովածու
Բ. ԳԻՐՔ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—Չմրան երեկոյ, Երփուրթի ծրագիր, Վարդանանց պատերազմ, Վերջին յոբձանքներ, Նահանջ, Սաքուլի խումբը, Կախաղանի վրա, Առաջին վէշա, Հայ-Թուրքական կոտորած։
Գինն է 60 կոպ.

Վաճառվում է նաև նոյն հեղինակի
ՋՐԿԱՆՔԻ ՅՈՅԶԵՐ
Երկերի ժողովածու
Ա. ԳԻՐՔ
Գինն է 50 կոպ.

Գրքերի պահեստը Թիֆլիսում «Գուտտենբերգի», իսկ Մոսկվայում հեղինակի մօտ՝ Москва. Б.-Дмитровка, 9, кв. 50, К. Микаэляну.
(Կ.Հ.) ա. 69. 5—2

ԲԺԻՇԿ
Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց
հիւանդութիւններ
Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանովսկայա փողոց, տուն Սէյլանովի, № 18, տէլէֆօն 615.
Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը
(Ն.Հ.Կ.) ա. 819. 100—61

ՉԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԸ ԿՈՐԾԱՆՎԱԾ

Բոլորին զարմանք է պատճառել թէ ինչ է կատարվել և ինչ է կատարվում Երկնային Կայսրութեան մէջ։

Հեռագիրները հաղորդում էին մէկը միւսի վրա աւելի ու աւելի անսպասելի, զարմանալի և ապշեցնող տեղեկութիւններ չինական շարժումների, չինական քաղաքական և սօցիալական հոսանքների մասին։

— Մի՞թէ Չինաստանումն է այդ բոլորը կատարվում, հնաւանդ հսկայական պետութեան մէջ—հարցնում էինք մենք միմեանց։

— Այո, Չինաստանում,—ասում էին մեզ ստոյգ հաղորդագրութիւնները։

Չինացին, որ եւրօպական լուսաւորութեան առաջ փակել էր իր դռները, ինքն ընկաւ այդ լուսաւորութեան թեւաղրած հոսանքների մէջ։

Եւ այժմ այլ ևս անհնարին է նրան զսպել և սանձել այն ոգով, որով նա առաջնորդվել է հարիւրաւոր և հազարաւոր տարիներ։

Չինականութիւնը, որ համանիշ էր մինչև այժմ ամենածայրայեղ պահպանողականութեան, վերին աստիճանի ուժեղ աւանդապահութեան, անպայման ինքնակղզիացման և զոռոզ ինքնապաշտութեան, այժմ հանդիսանում է մեր առաջ բոլորովին նոր կերպարանքով և բնաւորութեամբ։

Նա դէն է գցել այն ամենը, ինչ որ անհամապատասխան է նրա ներկայ հասակին, նրա ժամանակակից հայեացքներին, նրա կենսական պահանջներին, նրա պատմական առաջխաղացութեան ոգուն, նրա նորագոյն ձգտումների տրամաբանութեան։

Ալեկոծվեց չինական երկիրը ծայրից ծայր և Նոր-Չինաստանը հանդէս եկաւ իր հրամայական թելադրանքներով, իր անողոքելի պահանջներով։

Չինացին ուզում է ապրել նոր կեանքով, և նա այդ կեանքի համար նպաստաւոր պայմաններ է մշակում։ Նա յոգնեց մեռցնող և թմրեցնող մղձաւանջից, որ ճնշել և կաշկանդել էր ամեն մի թարմ մտածողութիւն, խեղդել էր ամեն մի փորձ դէպի նոր ուղիներ շարժվելու։

Եւ տեղի ունեցաւ ճգնաժամը։

Նա պատրաստվում էր կամաց-կամաց, տարիների ընթացքում։ Եւ հասունացաւ միայն մեր օրերում։

Եւ որովհետև հին կարգերի ոգին չափազանց ուժեղ և անզիջելի դիրքեր էր ստանձնել, ուստի և դիմադրական ձգտումները աւելի ու աւելի լարվեցին, մինչև պայթեցին ներկայ ճգնաժամային սարսափների, ողբերի, անէծքների և ցնծութիւնների արտայայտութիւններով։

Չինացին չը բաւականացաւ հասարակ սահմանադրական իրաւակարգով, այլ մեծաքայլ ոստումներ անելով, պահանջ դրեց, որ նա ունենայ հանրապետական վարչութիւն։ Եւ ստացաւ այդպիսին Իւանշիկայի նախագահութեամբ։

Կը դիմանա՞յ արդեօք Չինաստանը նոր իրաւակարգի բոլոր թելադրանքներին, թէ՞ կը բաւականանայ սահմանադրական միապետութեամբ — այդ դժուար է գուշակել, բայց և այնպէս այլևս չը կայ վերադարձ դէպի այն բազմադարեան հինն ու աւանդականը, որը ինքնաբաւական զոռոզութեամբ դուրս էր վանում եւրօպական լուսաւորութիւնը Չինաստանից։

Ճգնաժամը տեղի ունեցաւ։ Եւրօպական սկզբունքները գերիշխող դարձան և նրանց կայսրութիւնն է այժմ սկսվում Երկնային Կայսրութեան մէջ։

Կարող են ժամանակաւոր տատանումներ և թեքումներ տեղի ունենալ, բայց ներքինը, էականը, հիմնականը և արմատականը գտել է նոր ճանապարհ իր առաջընթացութեան համար։

Վիճակը ձգված է։

Ա. Քալանթար

ՊՐՕՖ. ԳՐԻԳՈՐ ԽԱԼԱԹԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երէկ երեկոյեան տխուր լուր հասաւ մեզ, որ պրօֆ. Գր. Խալաթեանը, որ եկել էր Թիֆլիս քաղաքը ապաքինելու իր հիւանդութիւնից, կնքեց իր մահկանացուն։

Պրօֆ. Գ. Խալաթեանը իր գիտական լուրջ աշխատութիւններով վաստակել է հռչակ թէ հայերի մէջ, թէ ռուս և թէ արտասահմանեան գիտական աշխարհում։

Խալաթեանը ալէքսանդրօպօլցի էր։ Իր կրթութիւնը ստացել էր Լազարեան ճեմարանում, ապա Մոսկվայի համալսարանում։

Վերջին տարիները նա զգում էր տկարութիւն և գնաց արտասահման բժշկվելու։

Բժիշկները խորհուրդ էին տուել գալ Թիֆլիս. բայց տկարութիւնը չափազանց լուրջ բնաւորութիւն էր ստացել, և նա վախճանվեց դեռ ևս առոյգ հասակում։

Նրա մահը խոշոր կորուստ է հայ հասարակութեան համար։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 փետրվարի

Հռոմ.—Էրենտալի մահվան առիթով յայտնված ցաւակցական հեռագրին պատասխան Սան-Ջուլիանօն կոմս Բերհտօլդից մի հեռագիր ստացաւ, որի մէջ վերջինս մատնանշում է թէ՝ հանգուցեալը առանձնապէս ձգտում էր աւելի ևս մերձեցնել երկու դաշնակից երկիրների սերտ յարաբերութիւնները. նա՝ Բերհտօլդը՝ մտադիր է ընթանալ ընդգծված ուղիով։

Վիէննա.—Հրատարակվեց հրովարտակ Բերհտօլդին արտաքին գործերի մինիստր նշանակելու առիթով։

«Ֆրեմդէնբլատը» հաղորդում է, որ Բիլլինսկին նշանակվել է ֆինանսների ընդհանուր աւստրո-ունգարական մինիստր։

Էրենտալի գլխաւոր աշխատակիցներից մինը՝ արտաքին գործերի մինիստրութեան բաժանմունքի կառավարիչ Եօտէրհազին՝ արձակվեց պաշտօնից տկարութեան պատճառով։

Թէհրան.—Բախտիար խաներից ամենայետադէմ Էմիր-Օֆահամը ներքին գործերի մինիստրի հետ միջադէպ ունենալու պատճառով հարկադրված է կառավարութեան և մնացած բոլոր բախտիար խաների պահանջով հեռանալ մայրաքաղաքից։

Լօնդօն.—Էլլիս Գրիֆիս նշանակվեց ներքին գործերի ստատս-սեկրէտարի օգնական։

Գլեմորգան կոմսութեան ոստիկանապետը կառավարութիւնից խնդրում է ուղարկել 3500 հետևոտն և 500 հեծեալ զինուոր, պատճառաբանելով՝ որ հանքային բանւորները չեն կարողանում ... գործադուլի որոշումը։

Արդիւնաբերական խորհրդի հետ խորհրդակցելուց յետոյ, Ասկվիտը զեկուցեց կառավարութեանը քարածուխային արդիւնաբերութեան դրութեան մասին։ Սպասում են, որ կառավարութիւնը անյապաղ ձեռք կառնէ հարկաւոր միջոցներ անգլիական համաձայնեցուցիչ բիւրօյի տնօրինութեան ներքոյ գտնվող շրջանում, որ ընդգրկում է Մեծ-Բրիտանիայի բոլոր ածխահանքերի մօտաւորապէս երրորդ մասը։ Հարաւային Ուէլսում, Նօտրումբերլէնդում, Դուրգէմում և Շօտլանդիայում տէրերի և բանւորների բանակցութիւնները շարունակվում են։ Յոյս կայ, որ համաձայնութիւն կը կայանայ։

Արդիւնաբերող խորհրդի նախագահ սըր-Ջօրջ՝ Ասկվիտի իբրև առևտրի մինիստրութեան ներկայացուցիչ միջամտելը տեսնելով, նաւատէրերը և նաւահանգստային բանւորները Գլազգօում համաձայնեցին իրանց վէճը յանձնել միջնորդ դատարանի քննութեան։

Զագրէբ.—Ազգային թատրօնում ուսանողները բուռն պահանջ դրին վերացնել երկու ներկայացումները ի նշան սգի Սէրաէվօյում գնդակահարված ուսանողի մահվան առիթով։ Հասարակութիւնը պաշտպանեց պահանջը և հեռացաւ թատրօնից։ Ներկայացումը չը կայացաւ։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 փետրվարի

Շանխայ.—Լուրերին նայած, Ցանշաօյը մեկնում է Տեանցզին տեղեկացնելու Իւանշիկային հանրապետութեան նախագահ ընտրվելու մասին և համոզելու փոխադրվել Նանկին։

Արծաթի գինը վերստին բարձրանում է։

Կաշգար.—Ռուսաց գեներալ-հիւպատոսի հետ համաձայնութիւն կապելուց յետոյ չինական իշխանութիւնները պաշտօնազրկում են Մարալբաշում ռուսների դէմ եղած պաշտօնեաներին, հարկադրելով նրանց դրամական վարձահատուցումն տալ փնասվածներին։ Յանցաւոր զինուորները ենթարկվում են մարմնական պատժի, վաշտի հրամանատարը—բանտարկութեան։

Ուրումցիից հեռագրում են, որ կառավարական զօրքերը փայլուն յաղթութիւն են տարել Իլիյի հանրապետականների դէմ յունվարի 29-ին Սիկօլուի մօտերը տեղի ունեցած ճակատամարտում։ Արևելեան զօրամասի յեղափոխական շտաբի պետը գլխատված է։ Տեղիս չինական իշխանութիւնները յիշեալ տեղեկութեանը յոռետեսութեամբ են վերաբերվում։

Կուլջա.—Հանրապետականների զօրքերը կանգ առան Շիխօյից 35 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Գեներալ Եանտունլինը խնդրում է Ուրումցիի նահանգապետից անմիջապէս խաղաղ համաձայնութեան յանգել, այլապէս կը յայտարարվի կռիւ Շիխօյի մօտերը։

Խարբին.—Ֆուցզեանդիանի զօրքի կազմը ուժեղացնելու համար Խուլանչէնից եկան դարձեալ 200 հետևակ զինուոր։ Ներկայումս Ֆուցզեանդիանում զօրքերի թիւն է 1,000 մարդ։ Ի նկատի ունենալով այն լուրերը, իբր խունխուզները յեղափոխականների հետ համաձայնութիւն կապելով պատրաստվում են յարձակման, Ֆուցզեանդիանում և Խարբինի շուրջ դրված են չինական պահակախմբեր։

Մուկդէն.—Հանրապետական զօրքերի հրամանատար Լանտեամվէյը իրազեկ արեց Չժաօէրսիւնին և պետական նախկին զօրամասերի հրամանատարներին, թէ հանրապետականները կը դադարեցնեն պատերազմական գործողութիւնները Մանջուրիայի այն քաղաքներում, որոնց իշխանութիւնները և զօրաբանակները կը ծածանեցնեն հանրապետական դրօշակ։

Չիֆու.—Տեղական լրագիրների տեղեկութիւնների համաձայն, կառավարականները կողոպտելով բնակիչներին հեռացել են Վանսիանից, որը գրաւել են ապա յեղափոխականները։

Տօկիօ.—Մեծ տպաւորութիւն թողեց այստեղ Սէուլում 50 դաւադիր-կորէացի դպրոցականների ձերբակալութեան տեղեկութիւնը։

Չինաստանը չընդունեց Եապօնիայի առաջարկած 10 միլիոնի փոխառութիւնը Զայնամերչէնտ նաւային ընկերութեան նաւերի գրաւականով։

Լուր է պտտվում, թէ չինական կայսրուհին անձնասպան է եղել։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ռաշտ, 5 փետրվարի

Ջինւոր-դաշտային դատարանը ամսիս 1-ին կրկին մահվան էր դատապարտել երեք հոգու։

Կախաղանի մօտ փոս էր փորվել նրանց թաղելու համար։

Նշանակված ժամին խուռն բազմութիւն էր հաւաքվել այն հրապարակը, որտեղ պէտք է կախէին դատապարտեալներին։

Անցաւ 1, 2, 3 ժամ, և յանկարծ լուր տարածվեց, որ դատապարտեալներին ներում է շնորհվել։

Ուրախալի լուրը մեծ տպաւորութիւն թողեց ժողովրդի վրա, որը օրհնում է ու գովում ռուս ժողովրդի մեծահոգութիւնը։

Նոյն երեկոյեան տեղս հասաւ նաև դաւաճան-նահանգապետ Ասիֆդ-ուդ-Դովլէն ռուսաց կօզակների հետ և հիւպատոսի կառքով։

Ընդունելութիւնը կատարվեց շատ շքեղ։ Շատ քիչ է պատահում ռուսաց կողմից այսպիսի պատիւների արժանանալ մի դաւաճանի։

Մերունի

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 24 յունուար

Կ. Պոլսի հայութիւնը այսօր սփոփանքի ու գոհունակութեան հառաչանք մը կը քաշէ։ Կառավարութիւնը անցեալ երեքշաբթի օր վերջին անգամ ըլլալով 8-օրեայ պայմանաժամ տուած էր Պանկալթիի գերեզմանատան պատին 15 մետր դէպի դուրս քաշուելուն համար, հակառակ պարագային սպառնալով բռնի կատարել այդ գրաւումը։

Ամբողջ երկայնքին վրայ պատին ներս քաշուելուն հետևանքով կառավարութիւնը պիտի գրաւէ 15,000 կանգուն տեղ, որուն փոխարէն կուզէ վճարել միայն 3000 ոսկի, մինչ իրական գնահատութեամբ մը 30,000 ոսկիէն պակաս չէ այդ գետնին արժէքը։

Ազգ. վարչութիւն, պատրիարք և բոլոր տիրացուներն և սկզբունքային հարցերու սիրահար հոգիները տակնուվրայ եղան այս սպառնալիքին առջև, որ վերջնագրի մը հանգամանք ունի։ Պատրիարքը պալատ փութաց կայսրը տեսնելու համար, այն սին յոյսով, թէ սուլթան Մուհամմէդ-Րէշատ ունի անկախ ոգւով վեհապետի մը նկարագիրը։

Պատրիարքը չընդունուեցաւ, վասնզի վեհապետը հոս վերին ու բարձրագոյն իրաւարարը ըլլալու իրաւունքէն զրկուած, Իթթիհատին հաւատարիմներէն շրջապատուած խամաճիկ մըն է, որ կը թագաւորէ առանց իշխելու։

Կանոնոցի իր հեշտանքը չխանգարել նախապատիւ համարեցին հայոց պատրիարքը ընդունելէն աւելի, և Արշարունի պատրիարք ձեռնունայն վերադարձաւ պատրիարքարան՝ թողլով կայսերական պալատը թուղթ մը, որով ինքն ալ իր կարգին կը սպառնայ, բռնի գրաւման մը պարագային, պատրիարքարանը փակել և բանալիները Բ. Դրան յանձնել։

Հայոց պատրիարքարանին վերջին սպառնալիքը... երբեմն Բ. Դրան ականջին կը փսփսայ, միշտ սակայն ուշադրութիւն ընելով, որ դուրսէն չլսուի։

Սակայն կարծէքը այս աղմուկը։

Ադանայի ահաւոր ջարդէն յետոյ Դուրեան պատրիարքի բողոք-հրաժարականը այնքան անփառունակ կերպով յետս կոչել տուող տիրացուներու վոհմակը այսօր ի՞նչ խղճով այսքան աղմուկ կը հանէ, քաղաքակրթութեան անիւները կասեցնելու դոնքիշօտական իմաստակութեամբ։ Կառավարութիւնը իր իրաւունքին մէջ է, զի փողոցը լայնցնելու համար գերեզմանատունէն մաս մը հող առնել բացարձակապէս անհրաժեշտ ու անխուսափելի դարձած է։ Ասիկա քաղաքակրթութեան պահանջն է, ու... հայ ազգի մը համար պարզապէս մեղադրելի է։

Ազգ. վարչութիւնը իրաւունք ունի հողին իսկական արժէքին փոխարէնը պահանջելու, սակայն աններելի ու դարհուրելի սխալ մը կը գործէ, երբ գերեզմաններն անբռնաբարելի կը հռչակէ։ Ասով ազգը մեռելութեան կը դատապարտէ կէս միլիոն ոսկի հարստութիւն մը, որ Պանկալթիի գերեզմանատունը կը ներկայացնէ, եթէ շահագործութեան դրուելու կարելիութիւն ըլլայ։ Պանկալթիի գերեզմանատան պետութեան ձգուելիք բաժնին համար դրամ առնելու տեղ, միայն ազգային սեփականութիւնը հաստատող արտօնագիր մը առնել շատ աւելի գործնական և իրական ձեռնարկ մը պիտի ըլլար։ Պատրիարքարանը ուղիղ բանին դէմ մեղանչելով՝ հակառակ ուղղութեան հետևեցաւ և կրօնական-տիրացուական սկզբունքներու կառչեցաւ։ Հիմա կըսուի, թէ ջանքեր պիտի ըլլան սրբագրելու այս սխալը։ Գրիգոր Զօհրապ ուրբաթ օրը այս տեսակ նախաձեռնութիւն մը ունենալու խօսք տուած է, սակայն վարչութեան համար ծանր կուգայ իրենց դրած սկզբունքը յետս կոչել և նոր ճամբու մը մէջ մտնել։

Աւոր համար կը վարանի գործը Զօհրապին յանձնելու։ Սակայն նախախնամական դիպուած մը ազգին արժանապատւութիւնը փրկեց և այսօր գերեզմանատան պատերը իրենց տեղը կը մնան և խնդիրը... պետական խորհուրդ յղուած է, ուր կարելի է թերևս նպաստաւոր արդիւնքի հասնիլ։

Պատմենք այդ դիպուածը։

Կաղը-Զիւղի Իթթիհատական կլուբին մէջ, այդ կուսակցութեան ամենէն կարկառուն դէմքերէն մէկը՝ Ջաւիդ-բէյ (էկս-մինիստր ելեմտից) ատենապետութիւն մը կընէ և, ինչպէս սովորութիւն եղած է, միշտ ազգերու համերաշխութեան վրայ կը խօսի պերճաբանօրէն, միշտ այնպէս կար-

ծելով թէ իր այդ մեղրածորան խօսքերը տակաւին պիտի կլլուէին այնպէս, ինչպէս կը կլլուէին առաջ։

Հազիւ սակայն իր խօսքերը աւարտած, հայ մը կը կանգնի ոտքի և դառն բառերով կը հեգնէ եւամերից երբեմնի մինիստրին կեղծիքները, մէկ տխուր տողանցումը ընելով 4 տարուան մէջ հայոց կրած զրկանքներուն, որոնք ազգերու համերաշխութեան մասին Իթթիհադի անբարեացակամութիւնը կապացուցանէին։

Մասնաւորապէս կը ծանրանայ Պանկալթիի գերեզմանատան խնդրոյն վրայ իբր ակտիվ անիրաւութիւն մը և հայ ազգին կրօնական զգացումներուն դէմ հարուած մը։

Ջաւիդ-բէյ, ըմբերանուած՝ այս պարզ ու յստակ տրամաբանութեամբ ըսուած խօսքերէն, խոստում կուտայ իր կողմէն կարելին ընել հայերուն գոհացում տալու համար։ Եւ հետեւանքը անմիջապէս կը տեսնուի, Պանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը առկախուելով ժամանակի մը համար։

Կառավարութիւնը հիմա հայերը կը շոյէ, ընտրական տագնապը անցնելու համար։ Հետեւաբար զիջումներ ընելու տրամադիր կերեւայ։ Սակայն անգամ մը որ յաջողի, այլ ևս ոեւէ խոստումի վրայ յոյս դնել աւելորդ է, հետեւաբար լաւագոյն բանը պիտի ըլլար մեր գործը ամուր բռնել և ապահովել։

Եթէ խոստումին միայ... 4 տարուան առջի խոստումները... տակաւին խոստում միայն չեն դադրած, և... մեր կուսակցական Թայֆայականներուն պէտք է հարցնել, թէ որքան անուշ կերպով քնացան 4 տարի խոստումներով օրօրուելով... իրենց կախորդանին մէջ...

Շաւալ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՐ ԿՐԵԴԻՏԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ժամանակներս մեր գաւառական շրջաններում սկսել են հիմնուել մանր վարկի ընկերութիւններ, որոնք ժամանակի ընթացքում կարող են աճել և զարգանալ, տարածուելով նոյնիսկ մեր երկրի գիւղական խուլ անկիւններում, ուր փողի աւելի մեծ կարիք կայ և վաշխառուական ճնշումներ...

Անշուշտ մանր կրեդիտային ընկերութիւնները մի փոքր սպեղանի կարող են դնել մեր գաւառի խեղճ ու կրակ ժողովրդի ցաւերի վրա, եթէ նրանք կարգին դրամական միջոցներ ունենան իրանց ձեռքում կամ աւելի ազատ գումարներ հայթայթուեն նրանց։ Սակայն ցաւ է ասել, որ այդ ընկերութիւնները յաճախ անձեռնհաս են իրանց բուն նպատակին ծառայելու համար։

Որքան այդ մանր վարկի ընկերութիւնները մի կողմից մատչելի են գաւառական մի փոքր ունեոր դասի, այնքան դրանք անմատչելի են աղքատներին և չքաւորներին, որոնք գրեթէ մի 10 ր. չունեն նախ բաժնեվճար մտցնելու այդպիսի ընկերութեան մէջ, որպէսզի ապա իրանց վարկ բացվի, չը նայած որ այդպիսի հիմնարկութիւնները բացառապէս ծառայելու են գաւառական հասարակութեան չքաւոր դասակարգին։

Բացի տարեկան բաժնեվճարից՝ ընկերութիւններին յաճախ խոչընդոտ է հանդիսանում կարճ-ժամանակեայ կրեդիտը, որը բաց է թողնվում արքունի դրամանոցից։ Կարճ ժամանակով վերցրած գումարները ընկերութիւնները ստիպված են լինում աւելի կարճ ժամանակով բաց թողնել իրանց անդամներին, որպէսզի ժամանակից մի-երկու ամիս էլ առաջ ստանալով վճարել կարողանան իրանց փոխառութիւնները արքունական գանձարանին՝ նորից կարճ ժամանակով փոխ վերցնելու նպատակով։ Դրանից դուրս՝ գաւառական ընկերութիւններին այնքան աննշան վարկ է բացված շատ տեղերում, որ նրանք այդ չնչին գումարներով անկարող են լինում իրանց հարիւրաւոր անդամներին բաւականութիւն տալ, ուստի շատ ընկերութիւններ դրամական միջոցների սղութեան պատճառով ստիպված են սահմանափակել իրանց անդամների թիւը։ Միւս կողմից՝ օրէնքը այնպիսի ձևականութիւններով է կաշկանդել մանր վարկային ընկերութիւններին, որ սրանք չեն կարողանում կատարելապէս օգնել խնդրող այն բոլոր փոխառութիւններին, որոնք՝ վաշխառուների ցանցից պրծած՝ իրանց յոյսն ու ապաւէնն են համարում մանր վարկի ընկերութիւնները կամ գիւղական մանր բանկերը։

Չը նայելով որ ամեն մի անդամ, թէ բաժնեվճարով և թէ առանց բաժնեվճարի, պատասխանատու է իր փոխառութեան համար կամ նոյնիսկ բոլոր ընկեր-անդամների վերաբերմամբ իբր ամբողջ վարկից հնգապատիկ աւելի իբր շարժական և անշարժ կայքով, բայց և այնպէս նրան սովորաբար շատ աննշան վարկ է բացված լինում, յատկապէս այն նկատմամբ, որ ընկերութիւններին նոյնպէս արքունական բանկից աննշան գումարով է վարկ բացված լինում։

Միայն այժմ այսքանն ասենք, որ կարիքը, դրամի նեղութիւնը ծով է գիւղական շրջաններում, այն-ինչ օգնութիւնը շատ չնչին է, սպեղանիքը անարգասաւոր։ Հարկաւոր է լայն, բազմակողմանի օգնութիւն կառավարութեան գանձարանից և առանց կաշկանդումների մեր երկրի մանր կրեդիտային ընկերութիւններին, որպէսզի կարելի լինի գաւառական խեղճ ժողովուրդը ազատել սովի և վաշխառուական անկուշտ ճիրաններից... Թէ չէ՝ գիւղացուց տարեկան 10 ր. բաժնեգին պահանջել, իսկ իրան վարկ բաց անել 40—50 րուբլի, դա այնքան էլ չէ բուժելու այն վէրքը, որ բացված է գիւղական մասսայի մարմնի վրա, և չէ բարելաւելու նրա նիւթական դրութիւնը, որ քայքայված է ամեն կողմից...

Գ. Սինանեան

Նոր-Բայազէտ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Առաջիկայ շաբաթվայ ընթացքում մինիստրական խորհրդի նիստերից մէկում կը քննվի Կովկասում համալսարան բանալու հարցը։

Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ն. Ռուդոլֆը երէկ մեկնեց Թիֆլիսից իր իրաւասութեան ներքոյ գտնվող շրջանի դպրոցների քննութեան համար։

Յունվարի 1-ին Թիֆլիսի քաղաքային դրամարկղում կար 12,512 ր. 15 կ.։ Յունվար ամսին ստացվեց 270,282 ր. 92 կ. և նոյնչափ ժամանակի ընթացքում ծախսվեց 268,749 ր. 57 կ.։ Առ 1-ն փետրվարի դրամարկղում մնաց 14,045 ր. 50 կ.։

Նահանգապետը առաջարկել է Թիֆլիսի ոստիկանապետին կազմել մի յատուկ մասնաժողով, որը քննէ այն հարցը, թէ արդեօք հնարաւոր չէ՞ նոր մուտք բանալ Քամոյեան եկեղեցին մտնելու համար Գոլովինսկի պրօսպեկտի կողմից, քանի որ եկեղեցական հանդէսների ժամանակ Դվորցովայա փողոցի կողմից խուճապ է առաջանում։

Երկրագործութեան դեպարտամենտը թոյլատրել է բամբակաբուծութեան ինստրուկտորների թիւը Կովկասում երկու հոգով աւելացնել, որպէս զի Կովկասի ագգարնակութեանը գիւղատնտեսական օգնութիւն ցոյց տրվի աւելի լայն չափերով։

Զուբալովեան Ժողովրդական Տանը փետրվարի 15-ին ռուս դրամատիկ խմբակի նախաձեռնութեամբ կազմակերպվելու է գրգարուեստական երեկոյթ, մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահար Նիկոլայեվի։

Մարտին Թիֆլիս կը գայ և մի քանի դասախօսութիւններ կը կարդայ նախկին քահանայ յայտնի հրապարակախօս Գրիգորի Պետրովը։

Պետերբուրգից Թիֆլիս վերադարձաւ բամբակաբուծութեան գլխաւոր մասնագէտ Ն. Տարատինովը։

Թիֆլիսի նահանգապետը քաղաքային վարչութեանն է վերադարձրել առեւտրաարդիւնաբերական հաստատութիւնների և պահեստների մէջ ծառայող գործակատարների նորմալ հանգստութեանը վերաբերող կանոնադրութիւնը մի շարք փոփոխութիւններով և նկատողութիւններով, որ արել է նահանգական ատեանը։ Նահանգապետն առաջարկում է նորից քննել այդ՝ դումայի նիստերից մէկում։

Թիֆլիսից Բագու գնացող գնացքի մէջ գտնված են երկու կապոց զէնքեր։ Ուղևորներից երկուսը անհետացել են։

Նորաշէնի ս. Մարիամեան օրիորդաց ծխ. դպրոցի չքաւոր աշակերտուհիներին խնամող վարչութիւնը ստացել է յօգուտ նոյն աշակերտուհիների ձրի ճաշարանի՝ հանգուցեալ Մարիամ Գր. Քամոյեանի ժառանգներից 50 ր. և հանգուցեալ Լուսիկ Եարղուլեանի ամուսին Ստ. Եարղուլեանից 10 ր.։

Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդն ստացել է տիրուհի Վարվառէ Մատինեանից, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ամուսին Գրիգորիս ք. Մատինեանցի, յօգուտ Ընկ. աշակերտական ձրի և էժանագին ճաշարանի՝ 15 րուբլի։

Ինժ. Ա. Ս. Բաբեան փետր. 18-ին հասարակական ակումբում ռուսերէն լեզուով մի դասախօսութիւն կը կարդայ, նիւթ ունենալով էժան բնակարանների հարցը։ Դասախօսութիւնը, որը ամենքի համար մատչելի է լինելու, ընդհանրապէս կը դառնայ համանման ընկերութիւնների նպատակների շուրջը։

Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է մսի սակագինը, որով տաւարի մսի փունտը վաճառվելու է 13 կ., իսկ ոչխարինը՝ 15 կոպէկով։

Կովկասի Փոխարքան թոյլ է տուել Կովկասի հայ բեմերի վրա ներկայացնել Ց. Եսայեանի «Կանանց անզրավարտիկը կամ մօդայի շէշագլխամը» 1 գործողութեամբ վօդևիլը։

1911 թ. ընթացքում Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցն են մտել 2,636 հոգի, իսկ դուրս ելել 2,201 հոգի։ Մեռել են 433 մարդ։

Վրաց դրամատիկ. ընկերութեան վարչութիւնը յայտնել է քաղաքային վարչութեանը, որ Ժողովրդական Տան կառավարութեան համար իր կողմից ներկայացուցիչ է կարգված ազնուականութեան գիմնազիայի տեսուչ Ա. Մդիվանի։

Հասարակական ակումբում փետրվարի 11-ին Դ. Հէպշտէյն կը կարդայ դասախօսութիւն՝ «Ամուսինների զատ զատ ապրելը մեր օրէնսդրութեան տեսակէտից»։

Փետրվարի 7-ին Կուր գետի ափին, Վօրոնցովի կամուրջի մօտ, գտնվեց 5—6 ամսական մանկան մի դիակ, որը ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոց։

Փետրվարի 11-ին և 12-ին Վրաց թատրոնում Գր. Ամագլօբելի կը կարդայ երկու դասախօսութիւն վրաց լեզուով փիլիսոփայական-հոգեբանական տեսակէտից՝ 1) Ստեղծագործութեան աղբերցութիւնը (Լ. Անդրէեւ) և 2) Գլխաւոր լէյտ-մոտիւները Ա. Շանշիաշվիլիի և Ի. Գրիշաշվիլիի բանաստեղծութիւնների։

Վրաց դրամատիկ ընկերութեան վարչութիւնը պատուիրել է նկարիչ Կ. Բավթաբաձէին նկարել վրաց գրողների և դերասանների նկարներ, թւով 29 հատ։

«Մշակի» երէկվայ համարի (№ 27) Վերջին տեղեկութիւնների բաժնում հաղորդել էինք Բագւում երեան հանված զինապահեստի մասին։ Ի լրումն այդ տեղեկութեան «Баку» թերթից քաղում ենք հետեւեալը. «Տեղեկութիւն ստանալով, որ Լևոն Ծատուրեանի տանը, Տօրգովայա և Վօկզալնայա փողոցների անկիւնում, զէնքի և ռումբերի պահեստ կայ, 8-րդ քաղաքամասի պրիստաւ Երլիխ, հագուստը փոխելով իր հետ վերցրեց հագուստները փոխած գորոդովոյներ և մի օկոլոդոչնիկ ու գնաց վերոյիշեալ տունը։ Մտնելով բակը, կապիտան Երլիխ դիմեց բակում գտնվող բացակայ տանտիրոջ եղբօրը, խնդրելով բանալ և ցոյց տալ դատարկ բնակարաններից մէկը, ուր գտնվում էր պահեստը։ Ծատուրեանի եղբայրը մերժեց բանալ բնակարանը, յայտնելով որ բնակարանի բանալին գտնվում է իր եղբօր մօտ։ Այն ժամանակ կապիտան Երլիխ հրամայեց իր ստորադրեալներին կոտրել փականքը, որը և կատարվեց։ Իմանալով որ բնակարանում ռումբեր են պահված, կապիտան Երլիխ առաջինը մտաւ բնակարանը, սակայն սենեակներում ոչինչ չը կար։ Ուշի ուշով քննելով բնակարանը, կապիտան Երլիխ սենեակներից մէկում նկատեց մի փոքր ճեղքուածք։ Մերկացնելով սուրը, նա խրեց այնտեղ, և ի զարմանս նրա՝ բաժանվեց յատակի մի մասը և նրա առաջ բացվեց մօտաւորապէս 3 արշին ունեցող մի մեծ ծակ։ Կեանքը վտանգի ենթարկելով՝ կապիտան Երլիխ սանդուղքով իջաւ ներքև և այդտեղ նա գտաւ հետեւեալ իրերը. 200,000 փամփուշտներ և զանազան սիստեմի ատրճանակներ, 500 կապսուլներ պայթող սնդիկով, 22 վինտովկաների խողովակներ, զանազան սիստեմի 15 ատրճանակներ, 180 զէնքի զոնդաղներ, 2 ռումբ, ռումբեր պատրաստելու բոլոր հարկաւոր իրեղէնները և այլն։ Ռումբերը երէկ պայթեցրին գերեզմանոցից դուրս։ Կալանաւորվեցին պայթուցիկ նիւթեր պահելու մէջ կասկածվող Րուստամ Խաչատրեանց, Արտեմ Խարատեանց, Մատթէոս Ծատուրեանց, Մատթէոս Պասստանեան, Խաչատուր Կիրակոսեան և Կարապետ Շուշանեանց։ Ձերբակալվածներին ուղարկեցին տեղական կենտրոնական բանտը»։

Փետրվարի 7-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին, քաղաքապահ ոստիկաններից մէկը Երևանեան հրապարակում ձերբակալեց մի մարդու, որը իրան անուանեց շուշեցի Միքայէլ Յովհաննիսեանց, 45 տ.։ Ձերբակալվածը 1907 թ. Բաթումում սպանութեան փորձ կատարելուն համար դատապարտվեց կալանաւորական աշխատանքների մի տարով՝ զրկվելով իրաւունքներից, որպիսի պատիժը կրելուց յետոյ պիտի գտնվէր ոստիկանութեան հսկողութեան ներքոյ, սակայն աքսորավայրից ինքնակամ կերպով վերադարձել էր Թիֆլիս։

Մոսկվայից մեզ գրում են, որ բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննիսեանի 30-ամեայ յօբելեանի առիթով վերջերս այնտեղ կազմված երեկոյթից յետոյ յիշեալ գաղութի մէջ յօգուտ բանաստեղծի հանգանակութիւնը շարունակվում է։ Յօբելեարի հասցէով արդէն ուղարկված է 1000 ր.։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Բորոտանոց.—Նկատելով բորոտների թւի մեծանալը՝ բժիշկների ժողովը Նովօչերկասկում որոշել է թոյլտւութիւն խնդրել հիմնել բորոտանոց. գաւառում նրանց թիւը հասնում է 140-ի, որոնց ազգականները սարսափի մէջ են։

Սովատանջ ուսանողութիւն.—Յունվարի 26-ին՝ ժողովրդական առողջութիւնը պահպանող ընկերութեան մէջ կայացաւ առանձին նիստ՝ դպրոցական ինքնասպանութեան դէմ։ Բժշկապետ Գօրդօնը, զեկուցելով դրա մասին, ասաց. «Սովի դէմ կռուելիս մարդու հոգեբանութիւնը կրում է խոր փոփոխութիւններ. մտքի ստեղծագործական գործունէութիւնը արագութեամբ գրգռվում է, բայց խելօքնեամ կանգ է առնում։ Զգացմունքը բթանում է, կամքը ջլատվում է»։

Զեկուցողը դիմել է ակնէտայի 1901—1909 թ.։ Իբրև ապահովութեան մինիմում, վերցնելով ամսից 25 - 30 րուբլի։ Բանից երևում է, որ 8 տարվայ ընթացքում այս գումարը ստացել են ուսանողները Իբրևիվի համալսարանում $82^{0}/_{0}$, Մոսկվայում՝ $11^{0}/_{0}$։ Ուրեմն, միայն $57^{0}/_{0}$ է ապահովված սովի դէմ։ 8 տարվայ ընթացքում ուսանողների միջև պատահել է 40 անձնասպանութիւն։ Զեկուցողը առաջարկում է՝ կազմել ուսանողների միջև փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւն՝ իրանց վրա հարկեր նշանակելու սկզբունքով։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

«ԼԵԲԼԵԲԻՋԻ ՀՕՐ-ՀՕՐԻ» ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԲԱԳՈՒԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱ

Բագու, 6 փետրվարի

Ջորեքշաբթի, յունվարի 5-ին, Եղբ. Մայիլեանների թատրոնում կայացաւ վաղուց սպասված՝ Չուհաճեանի «Լեբլեբիջի» օպերետայի ներկայացումը։

Այդ ներկայացումը կազմակերպել էր Բ. Հ. Կուլտ. Միութեան գեղարուեստական սեկցիան, որ ոչ մի ջանք չէր խնայել բեկլամների համար, ներկայացումներից դեռ 2—3 ամիս առաջ, սկսած լրագրական յօդուածներից «Баку» լրագրում և վերջացրած բեկլամային աֆիշաներով ու թռուցիկներով և այլն։ Ուստի և զարմանալի չէր, որ տոմսակները հաւ մարեա թէ վաղուց ծախված լինէին և հսկայական թատրոնը ծայրէ ի ծայր լիքը լինէր, գլխաւորապէս ընտիր հասարակութեամբ։

Օպերետայի սիւժետը վերցված է թիւրքական կեանքից և հետեւեալն է.

Հօր-Հօր աղա անունով մի հասարակ լեբլեբիջի (բոված սիսեռ ծախող) իր աղջկայ՝ Ֆաթիմէի հետ առաջին անգամ գալիս է Կ. Պոլիս և միանգամայն իրան կորցնում է, որովհետև նա երբէք տեսած չէ լինում մայրաքաղաքը, որի բոլոր շքեղութիւնները շլացնում են անտես ու անփորձ գաւառացուն։ Այդտեղ՝ Խուրշուդ անունով մի հարուստ, շռայլ բէյ սիրահարվում է Ֆաթիմէի վրա և ճարպիկ խեղկատակ Սանսարի միջոցով փախցնում նրան և բերում իր մօտ։ Հօր-Հօրը երկար փնտռում է աղջկանը և վերջապէս գտնելով նրան Խուրշուդի տանը՝ կամենում է տանել իր հետ, բայց Խուրշուդը Սանսարի և իր թիկնապահների աջակցութեամբ մի շարք խաղեր է խաղում նրա գլխին, և խեղճ լեբլեբիջին վերջ ի վերջոյ ստիպված է լինում տալու իր համաձայնութիւնը նրան ամուսնութեան համար։

Ինչպէս տեսնում էք, օպերետայի (կամ կոմիքական օպերայի, ինչպէս անուանում է նրան Կուլտուրական Միութիւնը) սիւժէտը շատ նաիվ և հասարակ է։

Անցնելով մուզիկային, պէտք է ասենք, որ նրա մէջ առհասարակ շատ քիչ, եթէ չասենք՝ միանգամայն չնչին, տեղ են բռնում ասիական և մանաւանդ հայկական մօտիվները։ Օպերետայի ամբողջ մուզիկան եւրոպական է և գլխաւորապէս իտալական, և լսելով նրան, թւում է թէ լսում ես ինչ-որ ծանօթ մօտիվներ իտալական օպերաներից, սակայն այդ մօտիվները ինքըստինքեան չափազանց գեղեցիկ են և մեծ արհեստով գրված, օրկեստրովկան հրաշալի, և այդ բոլորը ցոյց են տալիս, որ հեղինակը իսկապէս երաժշտական մեծ տաղանդ է ունեցել, մանաւանդ եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ օպերան գրված է 50 տարի առաջ և Չուհաճեանի ամենաառաջին գործերից մէկն է։

Անցնենք խաղին։

Օպերետայի ամենապատասխանատու դերերը՝ Խուրշուդ բէյի և Ֆաթիմէի՝ յանձնըված էին ռուսաց օպերետային խմբի արտիստներ տ. Արկադիեվային և հայազգի Ամիրագօյին։ Երկուսի էլ ձայները միանգամայն համապատասխան էին իրանց վերցրած պարտիաներին, բայց դժբաղդաբար Ամիրագօն շատ քիչ գիտէ հայերէն, իսկ Արկադիեվան բոլորովին ծանօթ չէ հայերէն լեզուին, այդ պատճառով էլ, շատ տեղերում նրանք այն խաղը չէին տալիս,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՕԶԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

V*)

Տուբերկուլօզի վտանգից նախազգուշացնող միջոցների թւում պէտք է դնել հոգատար խուսափումը բոլոր այն վնասակար պատճառներից, որոնք առաջ են բերում շնչափողի և կոկորդի բորբոքումը։

Բարակացաւի տրամադիր մարդկանց անպայման արգելվում է շատ վազելը, երգելը, բղաւելը, պարելը, շատ տաք ու պաղ խմիչքներ խմելը, ցուրտ և խոնաւ սենեակներում և սառցատներում մնալը, նաև կանգնելը միջանցիկ քամու դիմաց, կամ ծխոտ օդում, ոգելից խմիչքների չափազանց գործածելը և շատ ծխելը։

Նուազ մարդը պէտք է զգուշանայ օդի ջերմութեան ամեն մի շուտափոյթ և յանկարծակի փոփոխումից։

Նուազ կամ ժառանգական հիւանդ տրամադրութիւն ունեցողների համար մասնագիտութեան ընտրութիւնը արժանի է մեծ ուշադրութեան։ Աւելորդ է ասել, որ ընդ միշտ պէտք է թողնել բոլոր այն մասնագիտութիւնները, որոնք այսպէս թէ այնպէս կապ ունեն փոշու հետ։ Անպէտք են այս տեսակէտից նաև բոլոր այն զբաղմունքները, որոնք կատարվում են փակ սենեակի մէջ և մարմնի կապված դրութեամբ, օրինակ գրագրի պաշտօնը, դերձակի, կօշկակարի արհեստը։ Ջուլհակների համար մարմնի կապված դրութիւնը փոշի ներշնչելու հետ միասին վերցրած՝ երկպատիկ վտանգ է սպառնում։

Թոյլ կուրծք ունեցողները երբէք չը պէտք է դառնան փողահար, մունետիկ, կամ յատակ մաքրող։ Այդպիսիների համար աւելի յարմար են թեթև զբաղմունքներ գիւղատնտեսութեան կամ անտառապահութեան մէջ, օրինակ՝ կառավարիչ, վերակացու և այգեպան։

Եթէ լաւ սնունդով աջողվում է զօրեղացնել ու ամրացնել մարմնակազմի՝ թոքերի տուբերկուլօզի դէմ դիմացկունութիւնը, հարկ է ուրեմն հիւանդներին դնել այնպիսի պայմանների մէջ, որոնք արգելք լինեն հիւանդութեան տարածմանը թոքերի մէջ։

Հիւանդ թոքը պէտք է պաշտպանել նորանոր ճախրոզ պայմանների ամեն մի ազդեցութիւնից։ Սրա համար թոքերը պէտք է ստանան ամենալաւ և ամենաառողջարար օդ, և մարմնի շինուածքը ամրապնդվի եղանակի անխուսափելի փոփոխութիւնների դէմ։ Այստեղ ինքը հիւանդը շատ բան կարող է անել իր առողջութեան համար, որովհետև ուր էլ որ նա ապրի, պարտաւոր է վարել խոհական և զգոյշ կեանք։ Ամենից առաջ նա պէտք է ձեռք քաշէ այն բոլորից, ինչ որ անբաժան է անկանոն կեանք վարելուց, օրինակ ամենայն տեսակի հասարակական տեղերից, ուր միշտ մարդկանց մեծ կուտակումն է լինում։

Բարակացաւոտը պարտաւոր է վաղ տուն վերադառնալ. նա չը պէտք է իր տնից դուրս մնայ ուշ երեկոն, ոչ էլ գիշերը։ Վատ և սառնոտ ցուրտ եղանակին նա պէտք է տանը մնայ, իսկ օրվայ քամինեւրից ազատ և տաք ժամերին նա պէտք է ազատ օդում զբօսնէ։

Կլիմայի անպատեհութիւնից նա իրան պէտք է պաշտպանէ յարմար հագուստով՝ տարվայ եղանակին համաձայն՝ և իր կաշին ամրացնելով պաղ ջրի շփումներով։

Ցամենայն դէպս շատ իրաւացի են նրանք, որոնք կլիմայական բուժատեղերին աւելի մեծ կարեւորութիւն և նշանակութիւն են տալիս, քան թէ թոքախտի բուժմանը դեղերով։ Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ կլիմայական բուժարանները աւելի լաւ օգնում են միայն, երբ հիւանդութիւնը գտնվում է իր սկզբնական շրջաններում, և որ նրանք մատչելի են շատ սակաւ ընտրեալներին միայն—եթէ համեմատելու լինենք սրանց տուբերկուլօզ ունեցողների ահագին թւի հետ—ինչ ինչ պատճառներով, որոնց մասին կը խօսվի յօդուածիս վերջումը։

***

Արդ, պ. պ., համառօտ նկարագրութեանս մէջ ձեզ ներկայացվեցին մօտաւորապէս գլխաւոր զինուժերը տուբերկուլօզի և այն միջոցների մասին, որոնց շնորհիւ հնարաւոր եղաւ սանձահարել ու զսպել մարդկութեան այդ մինչև օրս անհաշտ թշնամուն։

Ամենագլխաւոր, նաև մեն միակ անյաղթ զէնքը, որ ունենք մասնաւորապէս տուբերկուլօզի և առհասարակ բոլոր վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ մաքառելու համար— դա առողջապահութիւնն է։ Մենք տեսնում ենք, թէ այն երկիրները, որոնք հնարաւոր հասկացել ու ըմբռնել են ժողովրդական առողջութիւնը ապահովող առողջապահութեան մեծ և հզօր նշանակութիւնը, նրանք, այդ բաղդաւոր երկիրները, տարէ-տարի աւելի և աւելի սակաւաթիւ զոհեր են տալիս վարակիչ հիւանդութիւններին։ Անգլիան 50 տարի սրանից առաջ բոլոր մահերի $50^{0}/_{0}$-ը տուբերկուլօզին էր տալիս, իսկ այսօր $5^{0}/_{0}$-ն էլ չէ տալիս, և այդ նրան աջողվել է միայն եւ միայն առողջապահութիւնը բազմակողմանի կերպով մտցնելով իր ժողովրդի ընդհանրական և մասնաւոր կեանքի մէջ։

Սակայն կարելի է արդեօք երևակայել մի կլիմա, որ աւելի բարեպատեհ և նպաստաւոր լինէր տուբերկուլօզի զարգացման համար, քան Անգլիայի խոնաւ, դաժան, մառախլապատ և սրընթաց կլիման. կարելի է արդեօք երևակայել աւելի կուտակված ապրող մի ժողովուրդ, քան Լոնդոնի բնակչութիւնը, մի քաղաք, որի բնակչութեան թիւը համարեա համահաւասար է մեր ամբողջ Կովկասի բնակչութեանը։ Բայց չէ՞ որ այնտեղ, Անգլիայում, առողջապահութիւնը իր բոլոր զէնքերով զինված է գործում։

Այո, առողջապահութեան իսկական նշանակութիւնը հէնց նրանումն է, որ այսօր Եւրոպան համարեա թէ չը գիտէ վարակիչ հիւանդութիւն, ուր մնաց համաճարակները. և ըստ պրոֆ. Մէչնիկովի աջող ասածի՝ «շուտով եւրոպական համալսարանների բժշկական բաժինները ստիպված կը լինեն ուսանողների խմբեր ուղարկել Ռուսաստան՝ նրանց վարակիչ և համաճարակ հիւանդութիւնների հետ գործնականապէս ծանօթացնելու համար»։

**

Հիմա տեսնենք, թէ ի՞նչպէս է Եւրոպան մաքառում տուբերկուլօզի դէմ, և նրա երկար ժամանակների փորձը ինչ միջոցների է նրան այսօր հասցրել այդ մաքառման այդքան աջող ելքի համար։

Սրանից յետոյ տեսնենք, թէ մեզ մօտ Ռուսաստանում և մասնաւորապէս Կովկասում մինչև օրս ինչ է արված տուբերկուլօզը ժողովրդական չարիքների թւից դուրս ձգելու համար, և այսուհետև ինչ պիտի լինի, որպէսզի մեզ մօտ էլ մաքառումը փայլական աջող արդիւնքներով պսակվի։

Բժ. Արտաշէս Շխեան

*) Տես «Մշակ» № 26.

ինչ որ հարկաւոր էր. և այդ զարմանալի չէ, որովհետև նրանք լեզուն չիմանալու պատճառով անկարող էին ըմբռնել իրանց խաղացած դերի իմաստը, միտքը։

Հօր-Հօր աղայի դերը կատարում էր Աբաքսեանը աջող կերպով, սակայն մեզ դուր չեկան նրա միանգամայն անտեղի սրախօսութիւնները և կատարելապէս տափակ կուպլէտները երկրորդ գործողութեան մէջ, օրվայ չարիքից։

Սանսար Հասանի դերում, խաղի կողմից աջող էր Ց. Տ.-Գ.-ն, սակայն ձայնը միանգամայն անաջող էր. և մեզ զարմացնում է, թէ ինչու ձայնի կողմից այնքան պատասխանատու այդ պարտիան յանձնված էր նրան. մինթէ ուրիշ խաղացող չը կար։

Լաւ էին իրանց փոքրիկ դերերում Աբրատկեան (Ջինգեօզ), Ղահրամանեան (Հայրաթ Եըքան), Վարդանեան (պահակապետ), Խաժակ (մածնավաճառ), տ. Արաքսեան (Սափիտել Խալֆա) և օր. Վարդանեան (Էսմա)։ Մնացածները պահպանում էին անսամբլը։ Բալետը Գէորգեանի ղեկավարութեամբ բաւականին աջող էր, օրկեստրը Նէյմերի դիրիժեօրութեամբ միանգամայն վեր էր գովեստներից։ Երգեցիկ խումբը, որ ղեկավարում էր Մայիլեան, լաւ էր. միայն զգալի կերպով նկատվում էր, որ երգիչները դեռ ևս անփորձ էին բեմին և օրկեստրին դժուարութեամբ էին հետևում, շատ անգամ նոյնիսկ սայթաքում էին։

Արդարութիւնը պահանջում է սակայն ասելու, որ կանացի խումբը աւելի աջող էր, քան տղամարդկանցը։ Ռեժիսօրական մասը այնքան աջող չէր. մեզ թւում է, որ 2—3 ամիս պատրաստվող օպերան կարելի էր այդ կողմից աւելի խնամքով և աջող բեմ դուրս բերել. օրինակ, շատ անգամ խաղացողները չը գիտէին, թէ երբ և որտեղից պէտք է դուրս գան, կամ ներս մտնեն, և բեմի վրա ուրիշներն էին ստիպված լինում բոթբոթելու, կամ թէ պարզ լսելի կերպով «դուրս գնա», «ներս արի» բղաւելու։ Ցետոյ՝ մինթէ տարօրինակ չէ, որ Ֆաթիմէն, այդ աղքատ լեբլեբիջիի աղջիկը, առաջին գործողութեան մէջ բեմ է դուրս գալիս շքեղ և թանգագին հագուստներով, որ, ի հարկէ, նա չէր կարող ունենալ։ Ցուշարարի ձայնը լսվում էր թատրոնի նոյնիսկ ամենահեռաւոր ծայրերում։

Վերջացնելով մեր անալիզը օպերայի և խաղի մասին, մենք չենք կարող մի հարց չը տալ, թէ առհասարակ ի՞նչ նպատակ է ունեցել Բ. Հ. Կ. Միութիւնը բեմ հանելով այդ օպերան։ Եթէ նա կամենում էր ցոյց տալ հասարակութեանը հայ կոմպօզիտորի տաղանդը, այդ դէպքում աւելի լաւ չէր լինի այդ օպերան թարգմանել ռուսերէն (և ոչ թէ հայերէն, որովհետև օպերայի լիբրետտօն հայերէն թարգմանված է ֆրանսերէնից) և որևէ զուտ օպերային կամ օպերետային խմբի ուժերով խաղալ, որը, ի հարկէ, աւելի աջող կը լինէր, քան թէ հայերէնը։

Եթէ նա նպատակ է ունեցել ծանօթացնելու հասարակութեանը հայկական օպերայի հետ, այդ էլ նոյնպէս անհնարին էր «Լէբլէբիջիով» անել, որովհետև նրա ոչ սիւժէտն է հայ կեանքից և ոչ էլ մուզիկան է հայկական։ Եթէ գոնէ կարելի լինէր այդ օպերան դնել հայ երգիչների մասնակցութեամբ, գոնէ այդ դէպքում կարելի էր արդարացնել Միութեան այդ քայլը. սակայն այդ էլ չի եղել, քանի որ օպերայի գլխաւոր պարտիաները երգում էին ռուս խմբի երգիչներ Ամիրագօ և Արկադիևա։ Նիւթական մեծ շահ էլ լինել չէր կարող, որովհետև, ինչպէս ասում են, օպերան դնելու համար սոսկալի ծախսեր են արված, եթէ չեմ սխալվում՝ մօտ 3,000 ր. մի գումար, որով մի ամբողջ սեզօնի ընթացքում մի կանօնաւոր դրամատիկ խմբի կարելի էր պահել, որից անա 5—6 տարի է մենք զրկված ենք։

Վերջում չենք կարող չարձանագրել հետևեալը։ Դեռ մի ամիս առաջ յայտարարված էր, որ ամսիս 28-ին խաղացվում է դիրասան Ստեփանեանի բենեֆիսին «Դաւիթ բէկ» պիէսան. և Բ. Հ. Կ. Միութիւնը վերցրել է ու այդ նոյն օրը նշանակել օպերայի երկրորդ ներկայացումը, այն էլ էժանացրած գներով։

Վ. Թաւմանեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԱՇԽԱՐՀ ՊԱՆԱՄԱ-ԽԱՂԱՂԱԿԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ 1915-ԻՆ

Այսօր բոլոր քաղաքակիրթ աշխարհի ուշը կեդրոնացած է Պանամայի Ջրանցքին բացումին վրայ։ Մարդկային պատմութեան մէջ դիւրաւ անզուգական եղող այս մեծ ձեռնարկին յաջողութիւնէն մարդկութիւնը մեծ ակնկալութիւններ ունի։ Դարերէ ի վեր միշտ դէպի Արևմուտք արշաւող քաղաքակրթութիւնը՝ այս Ջրանցքին բացումովը վերջապէս դուռ մը գտած կըլլայ Խաղաղական Ովկիանոսն ալ թափանցելու։ Երբ Կոլոմբոս իր նաւերովը ճամբայ ելաւ, իր փնտռածը Ամերիկան չէր, այլ հին Ծայրագոյն Արևելքն էր—Հնդկաստանը, Չինաստանը և անոնց ոսկին ու համեմունքը։ Մարդիկ միշտ ցանկացեր են գտնել Արևելքը և իր ոսկին ու կճղրուկը։ Այնպէս որ Կոլոմբոսի փնտռելու նպատակին մէջ նորութիւն մը չկար։ Միակ նորութիւնը հետևած ուղղութիւնն էր։ Ան դէպի Արևմուտք գնաց։ Բուն իր նպատակին հասնելու տեսակէտով, Կոլոմբոսի ճամբորդութիւնը կատարեալ անյաջողութիւն մըն էր։ Ճամբայ ելած էր ուղղակի Ասիա հասնելու, բայց ճամբան բաղխեցաւ այն երկայն ու լայն ցամաքներուն, զորս այժմ Ամերիկաներ կը կոչենք։ Իրմէ ետքը աւելի քան չորս դար անցած է, և իր յաջորդները անհաղիւ կրցին այդ միջանկեալ հսկայ ցամաքներուն յաղթել և նաւերով անոնց մէջէն անցնելով Ասիա հասնիլ։ Պանամայի Ջրանցքին բացումը այս թուականին առաջին հատանումն է, Կոլոմբոսը արգիլող ամբարտակին վերջնական բարձումն է, չորս երկար դարերու արգելքին վերջացումն է, դէպի Արևելք յառաջխաղացութեան վերսկսումն է։

Այն քաղաքակրթութիւնը, որուն արևմտեան ազգերը կը պարտին իրենց մեծութիւնն ու աճումը, իր ծագումը առած է Եփրատի և Նեղոսի ափունքներէն, Պաղեստինի և Յունաստանի բլուրներուն եւակներէն։ Այդ քաղաքակրթութիւնը իր կռնակը դարձուցած հին Արևելքին—Հնդկաստանին ու Չինաստանին—երկրագունդին վրայ իր արշաւը շարունակած է միշտ դէպի Արևմուտք։ Յունաստանէն անցած է Հռոմ, Սպանիա, Ֆրանսա, Գերմանիա և Անգլիա, անկէ ալ Ատլանտեան Ովկիանոսէն անդին՝ Ամերիկա։ Այժմ Պանամայի Ջրանցքին բացումը կը նշանակէ, թէ ան թափանցած է նաև Խաղաղական Ովկիանոսը։ Ահա աս է ասպարէզը, ուր աշխարհի երկու կէսերը—Արևելքն ու Արևմուտքը—կը գտնուին ոչ թէ կռնակ կռնակի, այլ երես երեսի։ Թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ատոր արդիւնքը՝ ոչ ոք կրնայ այժմէն լիուլի գուշակել։ Բայց ամեն տեսնել ու խորհիլ գիտցող էակ կրնայ գիտնալ, թէ Պանամայի Ջրանցքին բացումովը մարդկային ազգին պատմութիւնը իր վերջին դրուագը թևակոխած կըլլայ։ Այսպիսի կարևոր դէպք մը պէտք է տօնուի հոն, ուր ան նշանակութիւն ունի, ուր ցեղերը իրարու կը հանդիպին, ուր ասպարէզը կազմ ու պատրաստ է, ուր մարդ կրնայ ուղղակի Արևմուտք նայիլ Արևելքը տեսնելու համար. և այդ վայրը Սան-Ֆրանսիսկօն է։ Թէև Ամերիկայի մէջ կային ուրիշ մրցակից քաղաքներ ալ, որ ուզեցին արուեստահանդէսը ունենալ, սակայն ամերիկեան կառավարութիւնը շատ իմաստութեամբ Սան-Ֆրանսիսկօն որոշեց իբրև յարմարագոյն վայրը։

Պանամայի Ջրանցքը, Ատլանտեան Ովկիանոսը Խաղաղականի հետ միացնելու համար փորուած այս ահագին առուն, թէև 50 մղոնէն քիչ աւելի երկայնութիւն ունի, իր դիրքին և բնական դժուարութիւններուն պատճառաւ՝ անոր բացումը մարդկային ճարտարապետական և մեքենագիտական ամենամեծ ձեռնարկներէն մէկը կը սեպուի։ Այս ձեռնարկը գլուխ հանելու համար ամենահմուտ ճարտարապետներու երկարամեայ համբերատար աշխատութեան հետ միասին ամերիկեան կառավարութեան կողմէ աւելի քան 375.000,000 դոլէրի ծախք մը հարկ եղաւ։

Պանամայի Ջրանցքին բացումովը աշխարհի ամենէն կարևոր առևտրական կեդրոններուն միջև հեռաւորութիւնը մեծապէս կը նուազի, այնպէս որ կարծես թէ աշխարհ կէս մը կը պզտիկնայ և յարաբերութիւնները կը դիւրանան։ Նիւ-Եօրքէն Սան-Ֆրանսիսկօ այժմ նաւային ճամբով հեռաւորութիւնն է 13,107 մղոն. Ջրանցքին բացումովը այդ երկու քաղաքներուն միջև նաւային հեռաւորութիւնը կըլլայ 5272 մղոն։ Մարսիլիա այժմ Սան-Ֆրանսիսկոյէն նաւային ճամբով 13,241 մղոն հեռու է, Ջրանցքի ճամբայով պիտի ըլլայ միայն 8325 մղոն։ Պոլիս ներկայիս Սան-Ֆրանսիսկոյէն նաւային ճամբով 14,352 մղոն է, Ջրանցքին բացումովը հեռաւորութիւնը պիտի իջնայ 9432 մղոնի, այսինքն մօտաւորապէս 5000 մղոնի շահ մը։ Պանամայի բացումովը Պոլսոյ և Սան-Ֆրանսիսկոյի միջև ուղղակի նաւային յարաբերութիւն հաստատել շատ դիւրին և մեծապէս շահաւոր պիտի ըլլայ, և հասարակ բան մը պիտի ըլլայ Պոլիս նաւ նստիլ և Սան-Ֆրանսիսկօ դուրս ելլել, և հակադարձաբար։ Այսպէս, այս Ջրանցքին բացումը, թէև մեծածախս, պիտի ըլլայ մարդկութեան մեծագոյն օրհնութիւնը։

Սան-Ֆրանսիսկօ բնական դիրքով, կլիմայով և ճարտարապետութեամբ աշխարհի ամենագեղեցիկ և առողջարար քաղաքներէն մէկն է։ 1906-ի գարնան երկրաշարժէն ետքը պատահած մեծ հրդեհէն քաղաքը գրեթէ ամբողջութեամբ կործանելով՝ յետոյ գերմարդկային ճիգերով վերաշինուեցաւ մօտաւորապէս 500 միլիօն դոլէրի ծախքով։ Վերաշինուած քաղաքը աշխարհի ամենագեղեցիկ արդիական ու ճաշակաւոր քաղաքն է։ Այնպէս որ Պանամայի Ջրանցքին բացման հետ պիտի տօնուի նաև Սան-Ֆրանսիսկոյի վերաշինութիւնը, որ գրեթէ Ջրանցքին բացման չափ նշանաւոր է իբրև յաղթանակ մարդկային ճարտարապետութեան և ձեռներէցութեան։ Սան-Ֆրանսիսկոյի ամառուան զովութիւնը և ձմեռուան մեղմութիւնը արդէն նշանաւոր է. կլիման իր լաւագոյն դրամագլուխներէն մէկը կը սեպուի. և ամբողջ տարին արուեստահանդէսը տօնելու յարմարագոյն վայրն է։

Պանամա-Խաղաղականի միջազգային արուեստահանդէսը կոչուած է ըլլալ մինչև ցարդ տեղի ունեցած աշխարհահանդէսներուն մեծագոյնը և ամենէն փայլունն ու հրահանգիչը։ Հոն պիտի ցուցադրուին ամենակատարեալ կերպով աշխարհի երկրագործութիւնը, վաճառականութիւնը, արհեստները, ճարտարարուեստները, հանքերը, գեղարուեստները, գիտութեան և մարդկային հանճարին վերջնագոյն յաղթանակները ցամաքի վրայ, ջուրի և օդի մէջ։ Աշխարհի վրայ անթել հեռագրի մեծագոյն կայանը պիտի հաստատուի արուեստահանդէսին մէջ։ Ան պիտի ըլլայ ժամադրավայրը և ցուցադրավայրը բոլոր հանճարներու և գիւտերու։

Խաղաղականի թագուհին եղող գեղակերտ Սան-Ֆրանսիսկօ իր ամենագեղեցիկ քաղաքամասերը յատկացուցած է արուեստահանդէսին։ Աշխարհի լաւագոյն նաւահանգիստներէն մէկը Խաղաղականի հետ կցող «Ոսկիէ Դուռ» (Golden Gate) կոչուած գեղեցիկ նեղուցին եզերքը թառած այս արուեստահանդէսը ապահովաբար աշխարհի ամենէն հրապուրիչ վայրը պիտի ունենայ։

Չէ եղած աշխարհի վրայ արուեստահանդէս մը, զոր սկսելու համար այնչափ մեծ դրամական պատրաստութիւն տեսնուած ըլլայ, որչափ Սան-Ֆրանսիսկոյի այս արուեստահանդէսը։ Սան-Ֆրանսիսկոյի քաղաքացիները արդէն ստորագրած են 7.500,000 դոլէր։ Կալիֆորնիոյ նահանգը, օրէնսդիրներու քուէով, որոշած է 5.000,000 դոլէր, Սան-Ֆրանսիսկոյի քաղաքը «բանդով» որոշած է 5.000,000 դոլէր. գումար 17 1/2 միլիոն դոլէր։ Ասկէ զատ Կալիֆորնիոյ զանազան գաւառները (քաունթիները) քուէով որոշած են զանազան գումարներ, որոնք մօտաւորապէս 4 միլիոն դոլէրի կը հասնին։ Ըսել է թէ արդէն պատրաստ կայ ընդամենը 20 միլիոն դոլէրէն աւելի։

Միացեալ-Պետութիւններու նախագահ Տաֆտը անձամբ անցեալ հոկտ. 14-ին Սան-Ֆրանսիսկոյի նշանաւոր «Գօլտըն Գէյթ» փարքին մէջ արծաթ բրիչով մը փորելով արուեստահանդէսին հիմնարկէքը կատարեց մեծ հանդիսաւորութեամբ։

Ասով Պանամա-Խաղաղականի համազգային արուեստահանդէսին վարչութիւնը հրաւէր կը կարդայ բոլոր հայերուն և բոլոր ազգութիւններուն՝ այցելելու և մաս առնելու 1915-ին արուեստահանդէսին մէջ։ Եկէք Սան-Ֆրանսիսկօ, հայեր, բերէք ձեր վաճառականութիւնը, ձեր ճարտարարուեստը, ձեր գեղարուեստը, ձեր գիւտերը, ձեր լաւագոյն ցուցադրութիւնները։ Կալիֆորնիա հրաւէր կը կարդայ ամբողջ աշխարհի Սան-Ֆրանսիսկօ գալ 1915-ին։

Աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար ամեն ոք կրնայ իր լեզուովը՝ ըլլայ հայերէն, ըլլայ թուրքերէն՝ գրել վարչութեան։ Թարգմանի կարգադրութիւնը եղած ըլլալով, ամեն անգլիերէն չհասկցող իր լեզուովը պատասխան պիտի ստանայ։ Դիմել ուղղակի վարչութեան։

Panama-Pacific International Exposition,
San-Francisco, Cal. (U. S. A.)

ԻՆՉՈ՞Ւ Է ՎՐԴՈՎՎԵԼ ԲԱՆԱԿՆ ԻՄ ԴԷՄ*)

դ) Անցնենք այժմ բանաստեղծից հրապարակախօս դարձած Յովհաննէս Թումանեանի յօդուածին, որ կրում է «Մեծ մոլորեցնողը և ծանր յանցաւորը» վերնագիրը («Հորիզոն» № 218)։ Իմ յօդուածների շարքի վերջում («Մշակ» և «Բիւզանդիոն») ես գրել էի. «Առհասարակ շատ մեծ մոլորութիւն է և ծանր յանցանք խղճի և ընտրողի պարտաճանաչութեան զգացման դէմ՝ ընտրելի համարել մէկին ոչ թէ նրա համար, որ ամենից արժանաւորն է, այլ որ իր կուսակցութեան պաշտպանածն է»։

Ահա այս միանգամայն անվիճելի խօսքերն է Յովհ. Թումանեան շուռ տուել և իր յօդուածի վերնագիրը դարձրել։ Տեսնենք, թէ ինչ հիմունքներով։ Յովհ. Թումանեանը գտել է, որ ես իմ թեկնածուներին չափից աւելի գովելով՝ բոլորովին մոռացութեան եմ տուել իր թեկնածուների ակնյայտնի քարեմասնութիւնները. այդպէս՝ նա գրում է. «Մեսրոպ եպիսկոպոսի մասին խօսելիս ամենևին չի էլ յիշատակում, թէ նա եղել է մի որևէ դպրոցում։ Այդ հերիք չէ, անցողակի թեատակ է անում նոյնիսկ նրա մագիստրոսութիւնը»։ Այս արդէն մի սուտ է և զրպարտութիւն, որ մենք Յովհ. Թումանեանցից չէինք սպասում։ Ես ոչ միայն թեատակ չեմ արել Մեսրոպ եպիսկոպոսի մագիստրոսութիւնը, այլ շեշտել եմ յատկապէս նաև, որ նա միայն հանգամանքների շնորհիւ է այդ տիտղոսին արժանացել և որ նրան այդ աստիճանը տուողներն այսօր իրանց արածը մի սխալ քայլ են համարում և ամեն տեղ էլ ասում են այդ (այդ բոլորը գրված է «Բիւզանդիոնում». իսկ «Մշակը» փոքր ինչ մեղմացրել էր գրածիս այդ կտորը և մի քանի նախադասութիւններ հանել. Յովհ. Թումանեանը կարող է ստուգել ասածս՝ «Բիւզանդիոնն» ու «Մշակը» համեմատելով միմեանց հետ)։ Իսկ որ Մեսրոպ եպիսկոպոսը բաւարար չափով ռուսերէն չը գիտէ, այդ խոստանում է Մեսրոպ եպիսկոպոսի թոյլտուութեամբ «Բիւզանդիոնում» ապացուցել Վ. Տէր-Առաքելեանը «գրաւոր փաստաթղթերով»։ Յովհ. Թումանեանը կարող է ուրեմն նրանից նեղանալ և ոչ թէ ինձանից։

Բացարձակ սուտ է և զրպարտութիւն, թէ ես ասել եմ «Կարապետ եպիսկոպոսը ռուսերէն է խօսում և հրացմունք ազդում»։ Ես երբեք չեմ ասել, թէ Կարապետ եպիսկոպոսը հիանալի ռուսերէն գիտէ. գրել եմ միայն, որ շատ լեզուներ գիտենալով՝ նա ամենի հետ իր լեզուով է խօսում և դրանով հիացմունք ազդում։ Ռուսերէն էլ գիտէ նա յամենայն դէպս ոչ պակաս, քան Մեսրոպ եպիսկոպոսը, և անկասկած է, որ նա չի շփոթի իրար հետ Успеніе և Благовѣщеніе խօսքերը և չի ասի ռուս միտրոպոլիտին, թէ հայերը ապրիլի 7-ին Успеніе (Վերափոխումն) են կատարում։

Յովհ. Թումանեանը կարող է միայն շնորհակալ լինել ինձանից, որ Մեսրոպ եպիսկոպոսի կառավարութեան հետ ունեցած բանակցութիւնները ամենևին չեմ յիշել։ Դրա պատճառն էլ այն է, որ ես բոլորովին ուրիշ կարծիք ունեմ այդ խնդրի մասին, քան թէ Թումանեանը։

Յովհ. Թումանեանը չէ կարողանում հասկանալ, որ ես Մեսրոպ եպիսկոպոսին հոգևորական յատկութիւններից զուրկ, հայոց եկեղեցու պատմութեան անտեղեակ և պէտքերին անգիտակ համարելով՝ այլևս կարիք չը պիտի զգայի բնականաբար նրա մասին ընդարձակօրէն գրել և մինչև անգամ Շուշու թեմական դպրոցն աւարտած լինելը շեշտել։ Յովհ. Թումանեանը չէ կարողանում ըմբռնել նաև, որ Բաստամեանի անտիպ յիշատակարանը ծայրից ծայր կարդացած լինելով և պէտքական կտորներն էլ նրա միջից արտագրելով՝ ես նրա արժէքը գնահատել և նրանից վկայութիւն բերել կարող եմ, իսկ Դուրեան արքեպիսկոպոսի անտիպ գրուածքները տեսած չը լինելով՝ նրանց արժէքի վրա հիմնվել և Դուրեանին գովել չեմ կարող։ Այդքան պարզ բանը չըմբռնող հրապարակախօսի հետ վիճելն ի հարկէ դժուար է և բոլորովին անօգուտ։ Բայց ծիծաղելի է դառնում Յովհ. Թումանեանը, երբ մինչև անգամ գրում է գալիս, թէ Վահան վարդ. Բաստամեանի տարեգրութեան մէջ շատ բան կայ ասված և Սուքիաս արքեպիսկոպոսի մասին, որ ես ծածկում եմ հասարակութիւնից։ Յովհ. Թումանեանը թող լաւ իմանայ, որ հասարակութիւնից բան ծածկողներն ու նրան մոլորեցնողները «Հորիզոնի» շուրջն են խմբված։ Իսկ ես դեռ 1907 թւականի «Արարատի» յունվարի տետրակում Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեանի կենսագրութիւնը գրելիս շեշտել եմ, որ Վահան վարդ. Բաստամեանը ամբողջ Էջմիածնի միաբանութեան մէջ գովասանութեան արժանի է համարել միայն երկու հոգու. Արիստակէս վարդապետ Սեդրակեանցին և Սուքիաս վարդապետ Պարզեանցին («Արարատ» 1907, էջ 54)։ Ի՞նչ է ուզում Յովհ. Թումանեանը՝ վեր կենամ այժմ «իրականութեան և փաստաթղթերին հակառակ» յայտարարեմ, թէ Բաստամեանը Սուքիաս արքեպիսկոպոսի մասին էլ վատ բաներ ունի գրած։ Այսպիսի բանի ես ընդունակ չեմ և «Հորիզոնի» չխօլայով դեռ բարեբաղդաբար չեմ անցել։

Վերջապէս Յովհ. Թումանեանը չէ կարողանում որոշել, թէ որքան մեծ տարբերութիւն կայ Մեսրոպ եպիսկոպոսի Մենշիկովին ասածի և Օրմանեան արքեպիսկոպոսի յոյներին ասածի մէջ։ Օրմանեան արքեպիսկոպոսը հրաչրել է յոյներին մի ճառով, որի մէջ նա շեշտել է ոչ թէ հայոց եւ յունաց եկեղեցին իրարից բաժանող, այլ միացնող կողմերը։ Այդ նշանակում է, թէ Օրմանեանն ասել է՝ հայերն էլ, յոյներն էլ հաւասարապէս քրիստոնեաներ են, և դաւանութեան տարբերութեան համար պէտք չէ որ նախկին դարերի օրինակով իրար միս կրծեն։ Ճշմարիտ է՝ դաւանութեան, ծէսերի, արարողութիւնների և սովորութիւնների մէջ տարբերութիւններ կան երկու եկեղեցիներում, բայց մէկն է այն հոգին, որ երկուսին միացնում է. դա Քրիստոսի հոգին է, աւետարանի հոգին է, որ նոյնն է երկու եկեղեցիների մէջ։ Ահա այս է ասել Օրմանեանը, առանց մի վայրկեան անգամ մտքովն անցկացնելու, թէ հայոց եկեղեցու հայրերը սխալվել են, առանց մի րոպէ հայոց եկեղեցին յունաց հետ միացնելու մասին մտածելու։ Որքան տարբեր է դրանից Մեսրոպ եպիսկոպոսի ասածը Մենշիկովին. «Հայոց եկեղեցու միացած չը լինելը ռուսաց եկեղեցու հետ՝ տգիտութիւնից առաջացած յամառութեան արդիւնք է»։ Դրանով Մեսրոպ եպիսկոպոսը հայոց եկեղեցու լաւագոյն հայրերին տգէտ ու յամառ է հրատարակում, հայոց եկեղեցու անկախութեան հիմքը փորում։ Ես անձամբ պատրաստ կը լինէի հաւատալու, որ Մենշիկովի գրածը ճշմարտութեան չէ համապատասխանում, եթէ միայն Մեսրոպ եպիսկոպոսը իր ստորագրութեամբ մինչև այսօր յայտարարած լինէր, թէ ինքն այդպիսի խօսք չէ ասել Մենշիկովին։ Այստեղ նշանակութիւն կարող է ունենալ միայն Մեսրոպ եպիսկոպոսի անձնական հերքումը և ոչ թէ ուրիշների «հէյնիմները» «Հորիզոնում»։

Բայց ինչ ասենք մենք Թումանեանին, որ այդ երկու հիմնովին տարբեր բաներն իրարից տարբերել չը գիտէ։ Արդեօք միայն տրամաբանութեան բացակայութիւնն է դրա պատճառը թէ ուրիշ բան էլ կայ։ Այդպէս է լինում միշտ, երբ մարդ առանց հարկի և առանց կարևոր պատրաստութեան «հրապարակախօս» է դառնում, և իրան «լաւ մարդ» համարելով իրան շրջապատողների հետ միասին իր դէմը կանգնածներին առանց մի րոպէ խղճահարվելու «վատ մարդկանց» շարքն է ձգում։ Մենք այդքան խիստ չենք լինի Յովհ. Թումանեանի նկատմամբ, չենք դատապարտի նրան իբրև «մեծ մոլորեցնողի և ծանր յանցաւորի», որովհետև խորապէս համոզված ենք, թէ նա միայն մի մեծ մոլորեալ է, որ ծանրապէս խաբված է իրան շրջապատող էջմիածնական բարեկամներից։

Երուանդ Տէր-Մինասեանց

*) Տես «Մշակ» № № 26 և 27.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

I

Ներկայատ ամիսների ընտրական յամառ պայքարի շօշափելի հետևանքները դրված են այսօր հրապարակի վրա։ Բայխստագի նոր կազմը բերել է իր հետ կուսակցական յարաբերութիւնների նորակերպ դասաւորութիւն։ 1907 թ. մի շարք արտակարգ ճնշիչ պայմանների մէջ կատարված ընտրութիւնները դրին կառավարութեան տրամադրութեան տակ կենտրոն-աջակողմեան (այսպէս անուանված Schwarz-blauer Block, բաղկացած կաթօլիկ ցենտրումից և ագրարային պահպանողականներից) մի մեծամասնութիւն, որը 5 տարվայ կատարեալ լռութեան քուէ տուեց պետական կանցլեր ֆօն Բեթման Հօլվեգին՝ իր քաղաքականութիւնը ազատ ու աննահանջ վարելու համար։

Մի երկրի պառլամենտական ընտրութիւնները, բացի այն նշանակալից հանգամանքից, որ իր նոր կազմով քաղաքական նոր կնճռոտ հարցերի և օրէնսդրական ակտերի մի շարք հեռանկարներ է բաց անում բարձր ներկայացուցչութեան յետագայ նստաշրջանում, այլև առաջին հայեացքից պարզում է մեզ մի վերին աստիճանի հետաքրքրական պատկեր։ Սահմանադրական ազատ երկիրներում, ուր չը կան այլևս քաղաքացիական կամքի ինքնուրոյն արտայայտութեան դէմ որևէ պաշտօնական խոչընդոտ և ուր հիմնական օրէնքներով ապահովված են անխտիր ամեն մի կուսակցութեան նախընտրական պայքարի բոլոր ագիտացիոն ձևերը, այդպիսի երկիրներում ընտրութիւնների կոնկրետ հետևանքները ամենից առաջ մի բան են ասում դիտողին ու ականատեսին՝—ո՞րն է պետութեան մէջ տիրող տրամադրութիւնը, ի՞նչ ուղղութեամբ է հնչում երկրի ձայնը, ո՞ւր է ընթանում ազգաբնակութեան քաղաքական հասունութեան զարգացման պրօցեսը, ի՞նչ որակի շանսեր է խոստանում կուսակցական յարաբերութիւնների նորակերպ դասաւորութիւնը։

Գերմանական բայխստագի 40-ամեայ գործունէութեան պատմութիւնը չէ ճանաչում տակաւին ընտրութիւնների մի շրջան, որ իր փաստական շօշափելի արտայայտութիւններով գաղափարային խմորումների այնօրինակ ցայտուն էջեր պարունակէր, որպիսին ցոյց են տալիս գերմանական բայխստագի 1912 թ. յունվարի 12-ի ընտրութիւնները։

Ամենատպաւորիչ գիծը, որ առաջին հայեացքից աչքի է զարնվում, դա գերմ. սօց.-դեմ. կուսակցութեան աննախընթաց յաղթութիւնն է։ Նա առաջին ուժեղ կուսակցութիւնն էր մինչ այժմ միայն իր ընտրողների բանակով (3.259,020 ձայնով), իսկ այժմ առաջինն է նաև իր ֆրակցիայի մեծութեամբ, իր ընտրած պատգամաւորների թւով (110 սօց.-դեմ. պատգամ.), իսկ ընտրողների ստուար զանգուածը աւելացել է գրեթէ մի միլիօնով (979,899 ձայնով) և ստացել է մի վիթխարի թիւ՝ 4.238,919 ձայն։ Աւելի քան 1/3 մասը ամբողջ ընտրող ազգաբնակութիւնից (այն է՝ 12.188,337 ձայներից) տուել է իր վստահութեան քուէն ու հաւատարմագիրը բանւորական կուսակցութեան ներկայացուցչութեան։

Երևոյթը արտասովոր է։

Ո՞րն է սակայն այդ երևոյթի ներքին իմաստը։

Կարլ Կաուցկին աշխատել է դեռ միայն գլխաւոր ընտրութիւններից յետոյ, նախ քան կրկնաքուէարկութիւնները, պարզել վերլուծաբար կատարված իրողութեան գենետիք հիմքերը։ Նա պրօլետարական կուսակցութեան փառահեղ յաղթութեան փաստը բացատրում է դասակարգային յարաբերութիւնների սուր լարուածութեամբ, որ քանի գնում՝ այնքան ընդլայնում ու խորանում, ծաւալվում և ուժեղանում է։ Դասակարգային սրարշաւ կռւի մակընթաց ալիքները հրում են այսօր նաև միջին խաւերին դէպի դասակարգային բացայայտված բևեռները, որոշ ու ամուր դիրքերը։

Կասկած չը կայ, որ մատնացուցված տենդենցը ճիշդ է իր հիմնական նշանակութեամբ։ Ամեն մի երկրում, մանաւանդ քաղաքականօրէն տակաւին շատ անկիրթ ու ինդօլենտ գերմանների մօտ, ունի իւրաքանչիւր կուսակցութիւն այսպէս ասած՝ սոսկ «իր հետ վազողների» («Mitläufer», ինչպէս գերմանացին է բնորոշում) բաւական ստուար մի բանակ, որի քաղաքական տրամադրութիւնների և հակումների բարօմետրը կազմում է տուեալ պատմաշրջանի տիրող սիտուացիան։ Նոյն անհատը, անհատների խումբը, խաւը այսօր թեքվում է ձախ՝ իր երէկ ունեցած աջ դիրքերից, որպէսզի վաղը կրկին դէպի աջ թեքվէ՝ միւս օրը ձախ թեքվելու համար։ Եւ դա դիտաւորեալ խաղ կամ թեթևամիտ քամելեօնութիւն չէ մարդկանց կողմից, այլ իրական մղումների արդիւնք՝ առաջացած կօնկրետ յարաբերութիւնների տուեալ դասաւորութիւնից։

Միջին խաւերը և բանւորութեան չը կազմակերպված հատուածները—քաղաքական իսկական ըմբռնողութիւնից հեռու և դասակարգային հոգեբանութեան այրող վէրքերից ազատ այդ գրուպպաները—իրանց ընտրելու տրամադրութեամբ թեքվում են դէպի ծայրայեղ ձախակողմ այն ժամանակ, երբ տնտեսական և սօցիալ-քաղաքական յարաբերութիւնների տուեալ դասաւորութիւնը ծանրաբեռնում է նրանց աղաղակիչ չափերով, դնում անտանելի պայմանների մէջ։

Ընտրութիւնների ներկայ շրջանը ստեղծել էր սօցիալ-դեմօկրատիայի համար վերին աստիճանի նպաստաւոր տրամադրութիւն՝ այժմեան անօրինակ յաղթութիւնը պսակելու համար, այդ աջողութեան նշանները կարելի էր մօտաւորապէս նախատեսել դեռ տարիներ առաջ (մի տարի առաջ գրել էինք մենք դրա մասին «Մշակում»)։ Մի շարք կարևորագոյն մօմենտներ, ամենից առաջ կենսական պիտոյքների անսահման թանկութիւնը Գերմանիայում, եղել են դրդիչ հանգամանքներ միջին խաւերի համար՝ ռէակցիօն մեծամասնութեան [illegible] դէմ իրանց բողոքը արտայայտել կարմիր քուէներ տալով։ Եւ Կաուցկին շեշտում է առանձնապէս, որ այդ մօմենտները իրանց կուսակցութեան ունեցած

ընտրական աջողութեան «արմատներն են» կազմում։ Բայց նա պէտք է աւելացնէր, որ իրանց կուսակցութիւնը անկարող է մշտական հաւատարմութեան յոյսեր տածել դէպի անկազմակերպ ու իրապէս ինդիֆերենտ հատուածները, որոնք ընտրութիւնների մի այլ շրջանում նոյնքան հեշտութեամբ կարող են դէպի աջ թեքվել՝ հրապուրվելով բիսմարկեան պատրիօտների շառաչուն ֆրազէոլոգիայից՝ «հայրենիքը վտանգի մէջ է» բնաբանով։

II

Ի՞նչ պատկեր է տալիս մեզ գերմանական օրէնսդիր հաստատութեան նոր կազմը in corpore վերցրած։

Ուշագրաւ է այն հանգամանքը, որ առանց բացառութեան բոլոր բուրժուական կուսակցութիւնները՝ աջակողմեան, կենտրոն թէ ձախակողմեան՝ զգալի կորուստներ են ունեցել. բոլորն էլ իջել են իրանց նախկին դիրքերից՝ սոցիալ-դեմոկրատիայի յաղթութեան և բարձրացման գնով։ Կաթոլիկ կենտրոնը, պապական ուլտրամոնթանիզմի այդ անհանդուրժելի կղերական բանակը, որ հին ռայխստագում ամենաուժեղ կուսակցութիւնն էր համարվում՝ իր 103 պատգամաւորներով, այսօր կարողացել է դրանցից փրկել միայն 93-ին, կորցնելով միաժամանակ 166,753 ձայն իր ընտրողներից։ Ամենազգալի հարուածը, որ հասաւ այդ կուսակցութեան, դա Քեօլն քաղաքի կամ, ինչպէս անուանում են՝ գերմանական Հռոմի տանուլ տալն էր սոցիալ-դեմոկրատներին. մի շրջան, որ պետութեան հիմնա- [illegible]

[illegible] տարարել։

Ակներև փաստ է այժմ այն հանգամանքը, որ ողջ գերմանական պետութեան մէջ առաջին կուսակցութիւնը՝ իր ընտրողների քանակով, և ռայխստագի մէջ առաջին ֆրակցիան՝ իր պատգամաւորների թւով,— սոցիալ-դեմոկրատիան է։ Այդ թիւը՝ 110 պատգամաւորներ՝ չէ ունեցել ոչ մի ֆրակցիա 90-ական թւականներից ի վեր։

Թէև գերմ. սոցիալ-դեմոկրատիան դեռ անկարող է սոսկ իր սեփական ույժերով վճռական քայլեր անել օրէնսդրական հողի վրա, բայց անուրանալի փաստ է, որ ոչ կառավարութիւնը և ոչ բուրժուական կուսակցութիւնները այլևս չեն կարող արհամարհել նրա ույժն ու ազդեցութիւնը, այլ միշտ հաշւի պիտի առնեն։

1912 թւականի ընտրութիւնները նշանակալից են նաև համաեւրոպական քաղաքականութեան տեսակէտից այն բանով, որ ընտրող ազգաբնակութիւնը իր դեմոնստրատիվ արհամարհանքն արտայայտեց ռազմամոլ պանգերմանիստների հասցէին, որոնք ամբողջ տարի շարունակ փրփրած ու կատաղած պրովոկացիա էին մղում Ֆրանսիայի և Անգլիայի դէմ, ռազմի փողն էին փչում և դատապարտում կառավարութեան դանդաղկոտ վերապահումները։

Intimus

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Գարնանը գերմանական Վիլհէլմ կայսրը և անգլիական թագաւոր Գէորգը միմեանց այցելելու են Լոնդոն և Բերլին։

✦ Գերմանական արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ եռանդով պատրաստութիւններ են տեսնվում բանակցութիւնների, որոնք վարվելու են անպայման Բերլինում և Լոնդոնում։ Բանակցութիւնների ծրագրի մէջ մտնում են քաղաքական, տնտեսական ու գաղութային հարցեր։ Զինման խնդիրները հանված են ծրագրից։ Վիլհէլմ կայսրը կողմնակից է Անգլիայի հետ համաձայնութիւն կապելուն։

✦ Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ օսմանեան կառավարութիւնը իրազեկ եղաւ, թէ անգլիական զինւորական մինիստրի և գերմանական պետական կանցլերի բանակցութիւնները վերաբերում էին նաև Բաղդադի երկաթուղու հարցին։ Այժմ այդ գծի Բաղդադից մինչև Պարսից-ծոցը ընկած տարածութիւնը կը կառուցվի առանց Անգլիայի դիմադրութեան։

✦ Գերմանական լիբերալ մամուլը կանցլերին խոստանում է աջակցութիւն Անգլիայի հետ համաձայնութիւն կապելու գործում։ Պանգերմանական մամուլը, ընդհակառակն, պնդում է, թէ Հօլդէնի միսսիան վերջ ի վերջոյ ոչնչութեան կը յանգի։

✦ Ֆրանսիական ղեկավար շրջանները գիտեն անգլօ-գերմանական բանակցութիւնների ամեն մանրամասնութիւնները, որ, այդ շրջանների կարծիքով, բնաւ ուղղված չէ եռապետեան համաձայնութեան դէմ։ Անգլօ-գերմանական դաշնակցութեան մասին խօսք լինել չէ կարող, և հարցը վերաբերում է սոսկ Անգլիայի և Գերմանիայի միջև ստեղծված տարաձայնութիւնները վերացնելուն։

✦ Թիւրքիան, հակառակ Իտալիայի հետ կապած պայմանագրի, պատճառաբանելով «պատերազմական դրութեամբ», քանդեց իտալական ս. Անտոնիոսի հնաւուրց շքեղ եկեղեցին։ Այդ հանգամանքը աւելացրեց իտալացիների զայրոյթը ընդդէմ օսմանեան պետութեան։

✦ Միտրօվիցայում մի խումբ ալբաններ պահանջեցին ռուսաց հիւպատոս Լօբաչէվից 200 թիւրքական լիրա, հակառակ դէպքում դրամաշորթները սպառնում են սպանել հիւպատոսին և կտրել Վուչիտրնի կոզայի սերբերին։

✦ Պատերազմի դաշտը վերադարձաւ իտալական զօրքերի հրամանատար գեներալ Կանէվան։ Կառավարութիւնը ընդունեց նրա ծրագիրը՝ դիմել յարձակման դանդաղօրէն։

✦ Սերբիայում պարտադիր ճանաչվեց ռուսաց լեզուն։

✦ Թիւրքաց կառավարութիւնը վերացրեց իտալացիների դէմ սկսած ռեպրեսիաները նրանից յետոյ, երբ հաւաստիացաւ, որ Իտալիան մտադիր չէ պատերազմական գործողութիւնները փոխադրել Արշիպելագոս։

✦ Պարսիկ բախտիարների հեռքը հաւանօրէն չէ միալու, որովհետև ամենքը գաղթում են տանելով հետները իրանց զէնքերն ու կողոպտած իրերը։

✦ Ռուսաստանը և Անգլիան սկզբում պարսից կառավարութեանը տալու են 2 միլիոն հերթական անհրաժեշտ ծախսերի համար, իսկ ապա աջողցնելու են խոշոր փոխատւութիւն։

✦ Աստրաբադից «Р. Сл.»-ին հեռագրում են. «Մահմէդ Ալին հրաժարվեց հեռանալ Պարսկաստանից՝ ասելով. «Կը մնամ, որովհետև այդ ցանկանում է ժողովուրդը։ Նահանգի մեծ մասը իմ ձեռքում է։ Միայն մի բուռն մարդիկ ինձ չեն ճանաչում։ Ես կարող կը լինեմ իմ հաշիւները տեսնել նրանց հետ»։ Վերջ ի վերջոյ, իմանալով որ հեռանալու պահանջը բղխում է Անգլիայից և Ռուսաստանից, Իրանի նախկին տէրը համաձայնեց պայմանով միայն, որ եթէ վճարվի իրան 20 միլիօն թումանի իր կրած վնասների համար»։

✦ Պարսից կառավարութիւնը թէհրանում գրաւում է մասնաւոր անձանց հացի ամբարները։

✦ «Нов. Вр.»-ն հաղորդում է, որ էս-էրների կարգադրութիւնը Ստոլիպինին սպանելու մասին Բօգրօվին յանձնեց փախստական յեղափոխական Վինօգրադօվը։ Սպանութեան կազմակերպութեան մասնակցեցին ներկայումս բանտարկված Զերնին, անձնասպան եղած Մուրավիեվը և այլն։ Բոլորն էլ կապ էին պահպանում Սավինկինի հետ։

✦ Հաստատվում է ռուսական համառուսական եկեղեցական համագումար կայացնելու խնդիրը, եկեղեցական խճճված հարցերը պարզելու նպատակով։ Համագումարի օգտին խօսեցին սինօդի բոլոր անդամները։

✦ Ռուսաց գրական ֆօնդը առ 1911 թ. յունվարի 1-ը ունէր 778,025 ր. տոկոսաբեր թղթեր և 11,509 ր. կանխիկ դրամ։ Ստացվեց 34,100 ր. տոկոսաբեր թղթեր ու 83,609 ր. կանխիկ դրամ։ Առ 1 յունվարի 1912 թ. գանձարկղում մնաց 812,025 ր. տոկոսաբեր թղթեր և 9,998 ր. կանխիկ։ 1911 թ. ընթացքում բաւարարութիւն է տրված 490 խնդիրքի 692 թւից։

✦ Հանքային բանւորների բրիտանական ֆեդէրացիան, որոշելով փետրվարի 29-ից Անգլիայում յայտարարել ընդհանուր գործադուլ, աջակցութեան համար դիմել է գերմանական, ֆրանսիական և բէլգիական ֆեդէրացիաներին։

✦ Անգլիայի գահական ճառից սաստիկ դժգոհ մնացին բանւորները և կանայք։

✦ Ռուս-աւստրիական մերձեցման հնարաւորութեան լուրը ներկայումս մեծ քննութեան առարկայ է դարձել բալկանեան պետութիւնների կառավարիչ շրջաններում։

✦ Չինական սահմանադրութիւնը կրում է ժամանակաւոր բնաւորութիւն։ Նա բաղկացած է 70 յօդուածներից ամերիկական սահմանադրութեան նման։ Ի միջի այլոց սահմանադրութիւնը բոլոր դաւանութիւններին ազատութիւն է աւետում։ Չին հանրապետականները դժգոհ են միայն կայսրին յատկացված ռոճիկից և կայսերական գերդաստանին Պեկինում թողնելուց։

✦ Իւանշիկայը, տեսնելով որ պետական գանձատան միջոցները հազիւ բաւականանան մի շաբաթ, մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչներից խնդրեց տալ գումարներ փոխարինաբար։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

7 փետրվարի

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Շէլբիվիլում երկաթուղային խուզարկու ստորկանութեան գործակալի սպանութեան մէջ մեղադրվող երեք սևամորթների գործի դատավարութեան ժամանակ բոլոր մեղադրվողները վիրաւորվեցին հասարակութեան միջից արձակված գնդակներով։ Մէկը շուտով մեռաւ։

ՏՕԿԻՕ։ Մի գործարանի հրդեհի ժամանակ զոհվեցին 8 մարդ։

Նիկոլայ արքեպիսկոպոսի յիշատակին մամուլը շարունակում է յօդուածներ նուիրել։ Հանգուցեալի օգնական Սերգէյ եպիսկոպոսը ցաւակցական հեռագիր ստացաւ մինիստր-նախագահից, պալատի և արտաքին գործերի մինիստրներից և սրանց օգնականներից։

ՉԵՐՆԻԳՕՎ։ Մալի Օնեանկի գիւղում այրվեց կալուածատէր Պօզօլսկիի տունը։ Կրակին ճարակ դարձաւ թանգարժէք գրադարան, յայտնի նկարիչների նկարներ։

ԳԱՆՋԱԿ։ Նուխու գաւառում մի աւազակախմբի հալածելու ժամանակ սպանվեց գաւառական վարչութեան թարգմանը, ծանր վիրաւորվեց պահակներից մինը։

ՏՈՒԼԱ։ Պետրօվսկայա գիւղում այրվեց գիւղացու մի դաստակերտ։ Կրակին զոհ գնացին 8 հոգուց բաղկացած մի ընտանիք։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՈԼ։ Կատաղի ծովային փոթորիկ է. նաւագնացութիւնը խանգարված է։

ՌԻԳԱ։ Ծովի վրա ձիւնախառն փոթորիկ է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մոսկվայում 1812 թ. թանգարան հաստատելու կոմիտէտը որոշեց ժողովել այն ամենը, ինչ որ կերևայ մամուլի և պատերի ու արդիւնաբերութեան ճիւղերի մէջ նուիրված հայրենական պատերազմի յոբելեանին, դիմել լրագիրների հրատարակիչներին խնդրելով ուղարկել թանգարանին յոբելեանին նուիրված համարները։

Դօնեան Զօրաց շրջանին մատակարարական օգնութեան համար յատկացվեց 50,000 րուբլի։

ԻՆՍԲՐՈՒԿ։ Պրօֆ. Ֆրիդրիխսը Րիգայից զբօսանքի ժամանակ ինքնասպանութիւն գործեց Արլբէրգի շրջանում։

ՍՕՖԻԱ։ Եկան աւստրիական կառավարութեան պատուիրակները Բօլգարիայի հետ առևտրական պայմանագիր կապելու մասին բանակցութիւններ վարելու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական պաշտպանութեան մասնաժողովը 217,000 րուբլի լրացուցիչ կերպով յատկացրեց «Պանտէլէյմօն» և «Եւստաֆիա» նաւերի վերանորոգութեան համար։

Անձի անձեռնմխելիութեան օրինագիծը քննող մասնաժողովը ընդունեց օ րինագծի առաջին երեք յօդուածները։

Տեղական ինքնավարութեան և քաղաքային գործերի մասնաժողովների միացեալ նիստում ցանկալի համարվեց քաղաքները վերածել առանձին գաւառային միութիւններ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Սենատոր Գարինի կարգադրութեամբ դատվող փոխ-գնդապետ Կրիւսը դրամավատնման համար դատապարտվեց 16 ամսով բանտարկութեան, գործավար Խալկօվը՝ 4 տարով բանտարկութեան։

ՎԻԷՆՆԱ։ Ամբողջ մամուլը խօսում է ռուսական բալէտի ներկայացումների մասին իբրև գեղարուեստի աշխարհում մի մեծ դէպքի մասին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հւ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հւ.:
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վերաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հւ. և ծաղկահատ.:
Ի. Ա. ՖՐԱՆԿ—9—2 ժ. ատամների բուժում, լցնելը (պլոմբա) և արհեստական ատ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
Ի. Ա. ՖՐԱՆԿ—5—7 ժ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—13

Հրաւիրում ենք ուշադրութիւն այն բանի վրա, որ Դրեզդէնում գտնվող Լինգնէրի Դրէզդէնեան Քիմիական Լաբօրատորիան, որը պատրաստում է ատամներ մաքրելու համար յայտնի Օդօլը, ըստ ցանկութեան ուղարկում է իր ապրանքը սպառողներին կօստիւմի նախագծեր և րէկլամային նիւթեր, որոնք պահանջվում են դիմակահանդէսային օրիգինալ կօստիւմներ ստեղծելու համար։ Համապատասխան պահանջները, որոնց կցված պէտք է լինեն բանդէրօլի դեղնագոյն շերտը և փոքրիկ կարմիր պլօմբը՝ որոնք գտնվում են Օդօլի իւրաքանչիւր սրուակի վրա, նաև 45 կ. նամակադրոշմ պօստ. ծախքի համար, ուղարկել վերոյիշեալ ֆիրմայի ռուս էկսպեդիտօրին հետևեալ հասցէով՝ Чеславу Вернику въ Влоцлавскѣ (Варшав. губ.), Стодульная ул. 292а, որը կուղարկէ բոլոր նիւթերը միանգամայն ձրի և առանց մաքսավճարի։

ՏՐՎՈՒՄ ԵՆ
վարձով մի գինետուն և նկուղներ՝ ապրանքներ դարսելու համար, մօտաւորապէս 70 քառ. սաժ. մեծութ.: Հասցէն՝ Վինի շարքեր, № 13, Սիօնի տաճարին մօտ. հարցնել զոնապան Ալեքսին։ Նոյն տեղը վաճառվում են համարացոյց (нумераторъ) հիւրանոցների համար, նաև մի ինքնաեռ։
(օ. մ.) 77. 3—1

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ
Ընդունելութիւնը ամեն օր) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)
Միքայէլեան փող., № 36. տէլէֆօն 388.
(չ.ու.կ.) 761. 100—76

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեք տրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12^1/_2$—2 ժ. ցերեկվայ:
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան:
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տէլէֆօն № 1175.
(ե. հ.կ.) 888. 100—64

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ երկրորդ տպագրութեամբ
ՁԵՌՆԱՐԿ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԵԱՆ և ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆ
բոլորովին բարեփոխած և ընդարձակած.
Գինն է 15 կօպ.
Պատուէրները կարելի է ուղարկել այժմեանից։ Դիմել՝ Александрополь, учителю М. Тарахчіанъ. (հ.) 74. 2—2

ԸՆԾԱՅ
ԶԱՏԿԻ ԱՌԻԹՈՎ!
Կեանքի մէջ մի անգամ! խոշոր ՍՈՒՐՊՐԻԶ
600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ՄԻԱՅՆ 3 Ր. 90 Կ.
1) Տրիկօ «Ֆրանցիա», $4^1/_4$ արշ., տղամարդկանց ամբողջ զգեստացու:
2) Մի զոյգ էլեգանտ ականջօղեր ամերիկ. ոսկուց՝ կեղծ ադամանդներով կամ թանգ. քարերով զարդարված:
3) Կանացի շքեղ մատանի՝ թանգ. քարով:
4) Տղամ. էլեգանտ շղթայ ամերիկ. ոսկուց:
5) Հրաշալի ծխափող (մունդշտուկ) եանտարից:
6) Կանացի հրաշալի մանեակ բազմաթիւ մարգարիտներով և պատենային փականով:
7) Տղամ. էլեգ. քորոց հալստուկի համար՝ մարգարտով կամ թանգ քարով:
8) Կանացի հրաշալի բրօշ՝ զարդարված կեղծ ադամանդներով:
9) Տղամ. հրաշալի մատանի՝ զարդարված թանգ քարերով:
10) Նաև 590 հետաքրքր. և օգտ. առարկաներ։ Բոլոր 600 առարկ. համար, հաշւած նաև կօստիւմը, առնում ենք 3 ր. 90 կ. (կօստիւմը առանձին՝ արժէ այդ գինը):
Ուղարկում ենք պօստով, վերադիր վճ., առանց կանխավճ.: Ճանապարհածախքը 55 կօպ.: Երեք և աւելի գարնիտուր պահանջելուց՝ ճանապարհածախքը ֆիրմայի հաշւին։ Առանց ռիսկի. չը հաւանած դէպքում յետ ենք վերցնում և փողը լրիւ վերադարձնում։
Հասցէն՝ И. Г. Розенталь, г. Лодзь, почт. ящ. 14. № 21.
(4,9,14) (Д. 5) 4—3

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է 912 Թ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
„ՀԱՍԿԵՐ“
(Եօթներորդ տարի)
Մանկական պատկերազարդ ամսագրի
մշտական աշխատակցութեամբ Ս. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ եւ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
1912 թւին «ՀԱՍԿԵՐԻ» յաւելուածները լինելու են՝
Պատկերազարդ հէքիաթներ, Պատկերազարդ պատմուածքներ, Բնագիտական զրոյցներ, Աւանդութիւններ, Մանկական վէպիկներ, պիէսներ և այլն. «Մանկավարժական գրադարանի» պրակներ։
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ

Տարեկան	4 ր.		առանց յաւելուածների	3 ր.	
Ամսական	—	35 կ.	» »	—	30 կ.
Պարսկաստանում	4 ր.	50 կ.	» »	3 ր.	50 կ.
Արտասահմանում	12 ֆր.		» »	9 ֆր.	

1906 թ. յունվարից մինչև 1911 վերջը 20 ր., իսկ առանց յաւելուածների 15 ր.
Առաջին №-ը լոյս կը տեսնի փետրվարի վերջը, երկրորդը մարտի 15-ին, երրորդը Զատկին։
Խմբագրութեան հասցէն՝ Թիֆլիս, Բէհբութեան փողոց, 25. Тифлисъ, Редакція журнала „Аскеръ“. Tiflis (Caucase) Rédaction du journ. «Hasker».
Թիֆլիսում կարելի է գրվել՝ «Գիր» և «Գուտտենբերգ» գրախանութներում, Բագւում՝ Բ. Հ. Կուլտ. Միութեան գրասենեակում, Երևանում Պետրոս Յովհաննիսեանի, իսկ Վաղարշապատում Դէյկարեանեանի գրախանութներում և կայսրութեան բոլոր պօստատներում։
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ԿԱՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ
Հասկերին աշխատակցել են նաեւ Ազարար Ց., Ահարոնեան Աւ., Բաշինջաղեան Գ., Գաբրիէլեան Ռ., Զարզարեան Ա. բժ., Դեմիրճեան Դեր., Թումանեան Վաղ., Իսահակեան Աւ., Լէօ, Խնկոյեան Աթ., Խզմալեան Թ., Հայրապետեան Հ., Մելիք-Հայկազեան Հեղ., Մարգար, տիկ. Մարգարիտ, Մեսեան Գ., Յովհաննիսեան Յովհ., Շիրվանզադէ, Զաւախեցի, Սարգսեան Նիկ., Սիմակ, Սէյրի, Տէր-Նիկողոսեան Շուշ., Տէր-Հայրապետեան Եղ., Փափազեան Վրթ., Քեալաշեան Գ. և ուրիշները։
(հ. կ.) 78. 4—1

ԻՒՐԻ ՎԵՍԵԼՕՎՍԿԻԻ աշխատութիւնը
„ЛИТЕРАТУРНЫЕ ОЧЕРКИ“,
հատոր ԵՐԿՐՈՐԴ։ Գրքի մէջ զետեղված են, ի միջի այլոց, հետևեալ յօդուածները. „Шестидесятые годы и армянскій журналъ въ Москвѣ“ („Сѣверное Сіяніе“ Степ. Назарьянца); „Западное вліяніе въ литературѣ русскихъ армянъ“; „Два глашатая терпимости“; „Шиллеръ“; „Корнель“; „Байронъ“; „Ада Негри“; „Новыя женщины во французской беллетристикѣ“. Գինն է 2 ր.։ Ցանկացողները դիմում են հեղինակին հետևեալ հասցէով՝ Москва, Бол. Каменный мостъ, д. № 7 (Куракина), Юрію (Георгію) Веселовскому.
(օ. մ.) 79. 4—1

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն [illegible]
[illegible]
ՏԷԼԷՖՕՆ № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.